

**ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
імені ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА**

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
з навчальної дисципліни
«ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО»
для підготовки на першому освітньому рівні
здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра
за спеціальністю 081 Право
галузі знань 081 Право, денної форми навчання**

Хмельницький

2024 рік

ЗМІСТ

Стор.

1.	Структура вивчення навчальної дисципліни	—	3
	1.1.	Тематичний план навчальної дисципліни	3
	1.2.	Лекції	5
	1.3.	Семінарські (практичні) заняття	8
	1.4	Самостійна робота студентів	30
	1.5	Індивідуальні завдання	36
	1.6	Підсумковий контроль	43
2.	Схема нарахування балів	—	46
3.	Рекомендовані джерела	—	47
4.	Інформаційні ресурси в Інтернеті	—	79

1. Структура навчальної дисципліни

1.1. Тематичний план

Назви тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
1		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1. Предмет, джерела і система земельного права України	8	2	2	-	-	4	8	2	-	-	-	6
2. Земельні правовідносини	3	-	-	-	-	3	3			-	-	3
3. Правове регулювання земельної реформи в Україні	8	2	2	-	-	4	8	2	-	-	-	6
4. Право власності на землю в Україні	6	2	2	-	-	2	6	1	1	-	-	4
5. Правові підстави набуття та припинення права власності на земельну ділянку	12	4	4	-	-	4	12	1	1	-	-	10
6. Правові форми землекористування.	6	2	2	-	-	2	6	2	2	-	-	2
7. Правові форми обмеження та обтяження земельних прав. Особливості реалізації земельних прав в умовах військового стану.	6	2	-	-	-	4	6	-	-	-	-	6
8. Правові форми управління в галузі використання, відтворення та охорони земель	6	2	2	-	-	2	6	2	-	-	-	4
9. Правова охорона земель	4	-	-	-	-	4	4	-	-	-	-	4
10. Правове регулювання вирішення земельних спорів	8	2	2	-	-	4	8	-	-	-	-	8
11. Відповідальність у земельному праві	6	2	2	-	-	2	6	-	-	-	-	6
12. Правовий режим земель сільськогосподарського призначення	6	2	2			2	6	-	-	-	-	6

13. Правовий режим земель житлової та громадської забудови	4	2	-	-	-	3	4	-	-	-	-	4
14. Правовий режим земель водного фонду та лісогосподарського призначення	6	2	-	-	-	5	6	-	-	-	-	6
15. Особливості правового режиму земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення	6	2	-	-	-	5	6	-	-	-	-	6
16. Правовий режим земель промисловості, транспорту, електронних комунікацій, енергетики, оборони та іншого призначення	6	2	-	-	-	5	6	-	-	-	-	6
17. Порівняльно-правовий аналіз земельного права зарубіжних країн	4	-	-	-	-	4	4	-	-	-	-	4
Усього годин	105	30	20	-	-	55	105	10	4	-	-	91

1.2 Лекції

№ з/п	Назва і план теми	Кількіс ть годин
1	2	3
1	Предмет, джерела і система земельного права України	2
1.1	Земля як специфічний об'єкт правового регулювання.	
1.2	Предмет земельного права.	
1.3	Джерела земельного права.	
1.4	Принципи та методи регулювання земельних правовідносин.	
1.5	Земельне право у правовій системі України.	
1.6	Періодизація розвитку земельного права.	
2	Правове регулювання земельної реформи в Україні	2
2.1	Передумови реформування земельних відносин.	
	Поняття земельної реформи.	
2.2	Основні етапи здійснення земельної реформи в Україні.	
2.3	Правові форми реалізації земельної реформи на сучасному етапі.	
3	Право власності на землю в Україні	2
3.1	Зміст права власності на землю.	
3.2	Зміна форм права власності на землю в Україні.	
3.3	Загальна характеристика окремих форм права власності на землю.	
3.4	Земельна частка (пай) як об'єкт права власності на землю.	
4	Підстави набуття та припинення права власності на земельну ділянку	4
4.1	Загальна характеристика підстав набуття права власності на землю.	
4.2	Приватизація земель як підстава набуття права власності на землю.	
4.3	Правове забезпечення виділення в натурі земельних ділянок власникам земельних часток (паїв).	
4.4	Особливості продажу земельних ділянок на земельних торгах.	
4.5	Придбання земельних ділянок за цивільно-правовими угодами.	
4.6	Підстави набуття права спільної сумісної власності на землю.	
4.7	Загальна характеристика підстав припинення права власності на землю.	

5	Правові форми землекористування	2
5.1	Поняття види та принципи права землекористування.	
5.2	Особливості суб'єктно-об'єктного складу права землекористування. Зміст права землекористування.	
5.3	Підстави виникнення і припинення права землекористування.	
5.4	Договір оренди земельної ділянки.	
5.5	Право земельного сервітуту.	
5.6	Право концесіонера на земельну ділянку.	
6.	Правові форми обмеження та обтяження земельних прав. Особливості реалізації земельних прав в умовах військового стану.	2
6.1	Поняття обмеження та обтяження прав на землю.	
6.2	Правові форми обмеження та обтяження земельних прав.	
6.3	Правовий режим охоронних зон.	
6.4	Особливості реалізації земельних прав в умовах військового стану.	
7.	Правові форми управління в галузі використання, відтворення та охорони земель	2
7.1	Управління як засіб реалізації законодавства в галузі використання, відтворення та охорони земель.	
7.2	Правове регулювання розподілу та перерозподілу земель.	
7.3	Державний земельний кадастр.	
7.4	Правове регулювання землеустрою.	
7.5	Моніторинг земель.	
7.6	Контроль у сфері використання та охорони земель.	
7.7	Зміст і порядок охорони земель.	
7.8	Плата за землю.	
8	Правове регулювання вирішення земельних спорів	2
8.1	Підвідомчість земельних спорів.	
8.2	Особливості розгляду та вирішення земельних спорів.	
9	Відповідальність у земельному праві	2
9.1	Загальна характеристика юридичної відповідальності у земельному праві.	
9.2	Поняття та види земельних правопорушень як підстав юридичної відповідальності.	
9.3	Особливості земельно-правової відповідальності.	
9.4	Адміністративна, кримінальна та цивільно-правова відповідальність за порушення земельного законодавства.	
10	Правовий режим земель сільськогосподарського призначення	2
10.1	Поняття і склад земель сільськогосподарського	

10.2	призначення. Особливості правового режиму земель сільськогосподарського призначення.	
10.3	Правове забезпечення обігу земель сільськогосподарського призначення.	
10.4	Правові форми використання земель сільськогосподарського призначення.	
10.5	Засоби охорони земель сільськогосподарського призначення.	
11	Правовий режим земель житлової та громадської забудови	2
11.1	Правовий режим земель житлової та громадської забудови.	
11.2	Правові форми використання земель житлової та громадської забудови.	
12	Правовий режим земель водного фонду та лісгосподарського призначення	2
12.1	Поняття та склад земель водного фонду. Особливості їх правового режиму.	
12.2	Право власності та користування землями водного фонду.	
12.3	Поняття, склад земель лісгосподарського призначення.	
12.4	Особливості правового режиму земель лісгосподарського призначення.	
12.5	Правові форми використання земель лісгосподарського призначення.	
13	Особливості правового режиму земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення	2
13.1	Склад та правовий режим земель природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення.	
13.2	Склад та правовий режим земель оздоровчого призначення.	
13.3	Склад та правовий режим земель рекреаційного призначення.	
13.4	Склад та правовий режим земель історико-культурного призначення.	
14	Правовий режим земель промисловості, транспорту, електронних комунікацій, енергетики, оборони та іншого призначення	2
14.1	Склад та загальні ознаки правового режиму земель промисловості, транспорту, електронних комунікацій, енергетики, оборони та іншого призначення.	

14.2	Особливості правового режиму земель промисловості.	
14.3	Особливості правового режиму земель транспорту.	
14.4	Особливості правового режиму земель оборони.	

1.3 Семінарські заняття

Семінарське заняття 1

Тема 1: Предмет, джерела і система земельного права України

Питання для усного опитування та дискусії

- 1.1. Періодизація розвитку земельно-правового регулювання.
- 1.2. Предмет земельного права.
- 1.3. Земля як інтегрований та диференційований об'єкт земельного права.
- 1.4. Джерела земельного права.
- 1.5. Принципи земельного права.
- 1.6. Суб'єктний, об'єктний склад земельно-правових відносин.
- 1.7. Система земельного права.
- 1.8. Співвідношення земельного права з суміжними галузями права.

Практичні завдання

Завдання 1.

Обласна рада, розглядаючи проект програми перспективного використання, відтворення та охорони земель регіону, прийняла рішення, згідно з яким усі землі в межах області визнавалися земельним фондом області і розпоряджання ними покладалися на обласну раду, за винятком земель в межах населених пунктів. Крім того, на обласну раду відповідно до цього рішення покладається координація діяльності землевпорядних органів, визначення основних засад земельної політики на території області, затвердження ставок земельного податку за групами ґрунтів земель сільськогосподарського призначення та здійснення державного контролю у цій сфері.

Прокурор області опротестував це рішення як незаконне.

Визначити коло суспільних правовідносин; чи підлягає протест прокурора задоволенню?

Вирішити справу

Завдання 2.

. Громадянину Вусатому Г.О. був виданий Державний акт на право власності на земельну ділянку розміром 0,25 га. в межах населеного пункту для будівництва та обслуговування житлового будинку (присадибна ділянка). Згідно статті 90 Земельного кодексу України власник земельної ділянки має право на цій ділянці споруджувати жилий будинок, виробничі та інші будівлі і споруди. На думку громадянина Вусатого Г.О. ця норма Земельного кодексу не забороняє на ділянці наданій у власність, споруджувати кіоск розміром 2 x 2 м. для комерційної діяльності. Проте, районний відділ земельних ресурсів поставив вимогу громадянину Вусатому Г.О. про зміну цільового використання частини земельної ділянки.

Визначити коло суспільних правовідносин.

Чи правомірна вимога районного відділу земельних ресурсів про зміну

*цільового використання частини земельної ділянки Вусатого Г.О.?
Як вирішити справу?*

Задача 3.

У 1999 році Петро Зозуля отримав у постійне користування земельну ділянку площею 3 га для ведення селянського (фермерського) господарства. У 2004 році Петро Зозуля переоформив право постійного землекористування і уклав договір оренди земельної ділянки для ведення фермерського господарства терміном на 5 років.

У 2005 році рішенням Конституційного Суду України від 22 вересня 2005 року „Справа про постійне користування земельними ділянками” п. 6 Перехідних положень Земельного кодексу України визнано неконституційним.

Фермер Петро Зозуля звернувся до юридичної фірми із запитанням, чи може він „переоформити назад” свою земельну ділянку у постійне користування, оскільки право оренди земельної ділянки значно звужує його права на використання землі, що суперечить ст. 22 Конституції України.

Яка юридична природа і місце рішень Конституційного Суду України у системі джерел земельного права України? Які юридичні наслідки визнання нормативно-правового акта неконституційним Конституційним Судом України? Підготуйте ґрунтовну юридичну консультацію для Петра Зозулі.

Задача 4.

Який порядок зміни цільового використання земель?

Чи можуть землі сільськогосподарського призначення використовуватись для будівництва і обслуговування житлового будинку?

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є : земельне право, предмет земельного права, земля, джерела земельного права, принципи земельного права, земельні правовідносини, система земельного права.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

- закони як джерела земельного права;
- Земельний кодекс України у системі джерел земельного права;
- земельно-правові норми, їх особливості та види;
- землі як об’єкт правової регламентації. Склад земельного фонду;
- конституційні засади земельного права;
- методи правового регулювання;
- поняття та особливості земельних правовідносин;
- підзаконні нормативні акти як джерела земельного права.

Семінарське заняття 2

Тема 3: Правове регулювання земельної реформи в Україні

Питання для усного опитування та дискусії

- 2.1. Передумови реформування земельних відносин.
- 2.2. Поняття та зміст земельної реформи.
- 2.3. Основні етапи здійснення земельної реформи, їх особливості.
- 2.4. Основні напрями завершення земельної реформи на сучасному етапі.

Практичні завдання

Задача 1.

Громадянка Нестеренко, що проживає у містечку Втішеному Київської області, звернулася до міської ради із заявою про приватизацію 0,25 га земельної ділянки, якою вона користується з 1988 року, отримавши у спадщину від свого батька житловий будинок. У процесі попереднього розгляду справи з'ясувалося, що згідно із планом земельної ділянки, за даними бюро технічної інвентаризації (БТІ) за нею закріплено лише 0,12 га.

Приватизаційна комісія схвалила передані їй матеріали про приватизацію 0,12 га землі Нестеренко, вважаючи, що такий порядок склався у процесі землекористування.

На підставі цього міська рада ухвалила рішення про приватизацію гр. Нестеренко 0,12 га. Це рішення Нестеренко оскаржила до суду.

Визначити коло суспільних правовідносин; чи підлягає позов задоволенню?

Чи може громадянка Нестеренко приватизувати усю земельну ділянку 0,25га.?

Задача 2.

До юриста райдержадміністрації звернулись за консультацією.

Я - пенсіонер промислового підприємства. Після виходу на пенсію переїхав жити на село. 1988 року вступив до колгоспу, де працював аж до останнього часу. Під час паювання землі мені відмовили в земельній частці на тій підставі, що я – пенсіонер промислового підприємства. Чи маю я право на земельний пай?

Визначити коло суспільних правовідносин.

Вирішити справу.

Задача 3.

Міськвиконком м. Ніжин Чернігівської обл. делегував свої повноваження щодо приватизації земельних ділянок громадян та сільськогосподарських підприємств міському відділу земельних ресурсів м. Ніжина. Останній відмовився прийняти такі повноваження, аргументуючи це тим, що до їх

компетенції входить лише ведення земельно-кадастрової документації міста та розробка на замовлення проектів відводів земельних ділянок.

Які правовідносини тут виникають? Який орган може розпоряджатися землями комунальної власності? Вирішити справу.

Задача 4.

Дочка та мати Діденко займали квартиру № 2 у трьохквартирному одноповерховому будинку у с.м.т. Згурівка Київської області. В 1996 році квартири в цьому будинку було приватизовано. Мешканці будинку звернулись до селищної ради про приватизацію землі навколо будинку. Оскільки згоди про розділ землі між мешканцями досягнуто не було, рада на свій розсуд розділила земельну ділянку, зробивши це таким чином, що для сім'ї Діденко не було можливості дістатись до шляхів загального користування, а також до власного городу. Причому відразу ж після прийняття рішення радою сусіди побудували паркани навколо своїх ділянок.

Сім'я Діденко звернулась до суду про визнання рішення ради незаконним та про вилучення земельних ділянок з земель власників квартир № 1 та № 3.

Суд відмовив у прийнятті позовної заяви, мотивуючи це тим, що спори такого роду вирішуються радами.

Визначити коло суспільних відносин. Охарактеризувати об'єкти правовідносин у сфері земельної реформи, які виникли в даному казусі. Вирішити справу.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є : земельні правовідносини, земельна реформа, зміст земельної реформи, етапи земельної реформи, напрями земельної реформи.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

- правове регулювання земельної реформи;
- мета земельної реформи;
- суб'єкти земельної реформи;
- зміст земельної реформи.

Семінарське заняття 3

Тема 4: Право власності на землю в Україні

Питання для усного опитування та дискусії

- 3.1. Поняття та особливості права власності на землю в Україні.
- 3.2. Форми власності на землю України.
- 3.3. Право власності на землю за Конституцією України.
- 3.4. Права та обов'язки власників землі.
- 3.5. Гарантії прав на землю.
- 3.7. Поняття та види обмеження прав на земельну ділянку.

Практичні завдання

Задача 1.

Гр. Петренко отримав рішення міської ради про передачу йому у власність земельної ділянки для будівництва та обслуговування житлового будинку. На підставі вказаного рішення гр. Петренко звернувся до управління містобудування та архітектури про видачу йому будівельного посорта. Однак, в управлінні йому було запропоновано подати у встановленому порядку державний акт про право власності на земельну ділянку.

Гр. Петренко звернувся до міського голови із проханням дати роз'ясненн щодо правомірності вимог управління містобудування та архітектури а також щодо порядку винекнення права власності на земельну ділянку.

Визначити коло суспільних правовідносин.

Вирішити справу.

Задача 2.

ТОВ “ВЕЖА” є юридичною особою, співзасновниками якої є 2 громадянина Польщі. Метою створення ТОВ є будівництво швейної фабрики на території України. В даний час ТОВ орендує земельну ділянку, на якій ведеться будівництво. Після закінчення будівництва і набуття прав власності на майно, керівництво ТОВ має намір викупити земельну ділянку у власність.

Визначити коло суспільних правовідносин. Чи може набувати у власність земельну ділянку юридична особа України, заснована з участю іноземних громадян чи іноземними юридичними особами?

Якщо може, то який порядок та підстави набуття у власність земельної ділянки такої юридичної особи?

Чи мають іноземні громадяни право власності на землю в Україні?

Задача 3.

Громадянин Міщенко звернувся із заявою до селищної Ради про приватизацію земельної ділянки з розташованими на ній житловим будинком та господарськими будівлями, на які перейшло його право власності за заповітом у спадщину.

Селищна Рада передала заяву приватизаційній комісії для підготовки висновку на сесію. У процесі вивчення справи з'ясувалося, що гр. Міщенко вже приватизував земельну ділянку в садівничому товаристві за місцем роботи у районному інституті, де він працював заступником директора об'єднання по заготівлі сільськогосподарської продукції. Крім того, йому належить земельна ділянка розміром 0,30 га, розташована на околиці райцентру, на якій він закінчує будівництво 3-повер-хового житлового будинку. Виходячи з цього, приватизаційна комісія підготувала негативний висновок, на підставі якого селищна Рада відмовила гр. Міщенку у приватизації земельної ділянки, на якій розташований житловий будинок, що перейшов гр. Міщенку у спадщину. Вважаючи це рішення незаконним, гр. Міщенко звернувся до суду.

Визначити коло суспільних правовідносин. Яке рішення має ухвалити суд? Вирішити справу.

Задача 4.

Громадянин Петров є власником земельної ділянки товарного сільськогосподарського призначення площею 3 га. Однак, він не має змоги обробляти земельну ділянку внаслідок чого вона заростає бур'янами. Сусід Галоз звернувся про обмін вказаної ділянки на його ділянку площею 0,10 га для ведення садівництва. Договір міни був посвідчений приватним нотаріусом. Прокурор за зверненням органу Держгеокадастру оскаржив даний договір до суду.

Визначити коло суспільних правовідносин.

Вирішити справу.

Задача 5.

Бувші члени КСГП Зарільський і Підлуганський звернулись до служби Держгеокадастру про виділення їм земельних ділянок у визначеному в заяві місці які у свій час належали їхньому дідусеві на праві власності, та були вилучені на їх погляд незаконно у часи колективізації. Однак, їм було відмовлено.

Вони звернулися із скаргою до районної державної адміністрації і просили задовольнити їх заяву. В разі ж відмови вони бажали б одержати належні їм частини землі в обсязі, необхідному для ведення фермерського господарства.

Визначити коло суспільних правовідносин.

Чи підлягають заяви громадян задоволенню?

Вирішити справу.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є : право власності на землю, суб'єкти права власності на землю, зміст права власності на землю, об'єкт права власності на землю, форми права власності на землю.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

- місце інституту права власності на землі в системі сучасного земельного права України;
- розмежування поняття об'єктивного та суб'єктивного права власності на землі в Україні;
- критерій розмежування права державної та комунальної власності на землі;
- обмеження права приватної власності на землі;
- порядок припинення права власності на землі.

Семінарське заняття 4-5

Тема 5: Правове регулювання набуття та припинення права власності на земельну ділянку

Питання для усного опитування та дискусії

- 4.1. Правові моделі приватизації земель громадянами.
- 4.2. Набувальна давність та перехід права на земельну ділянку.
- 4.3. Паювання земель. Власники земельних паїв, їх права.
- 4.4. Виділення в натурі земельної частки паю.
- 4.5. Цивільно-правові способи набуття права власності на землю.
- 4.6. Особливості продажу земельних ділянок сільськогосподарського призначення.
- 4.7. Юридичні підстави припинення права власності на землю.

Практичні завдання

Задача 1.

Громадянка Пінчук 1938 р. народження працювала в колгоспі з 1960 до 1977 р. У 1981 р. за станом здоров'я вона визнана інвалідом 2 групи і з цього часу не працює. У 1997 р., коли складали списки членів колгоспу на предмет визначення права на земельний пай, Пінчук до списку не включили. Документів про вступ до колгоспу й припинення членства в ньому у колгоспі немає.

Визначити коло суспільних правовідносин.

Який порядок паювання земель?

Чи мають право на земельну частку (пай) інваліди праці?

Чи має значення для одержання права на земельний пай стаж роботи в сільськогосподарському підприємстві?

Як вирішити справу?

Задача 2.

Сім'я Сунцових із чотирьох осіб мешкає в селі у власному будинку. Поряд з їхньою садибою розташована земельна ділянка розміром 0,20 га. Сунцов О.О. вирішив побудувати на ній новий будинок та подав до сільської ради заяву про передачу йому у власність вищезгаданої ділянки. Наступного дня до сільської ради надійшла заява від громадянина Андрусенко А.М., сім'я якого складається з двох осіб, про передачу йому у власність земельної ділянки, на яку претендує Сунцов О.О., для ведення особистого селянського господарства. Згодом саме громадянину Андрусенко А.М. і було виділено вказану земельну ділянку.

Визначити коло суспільних правовідносин.

Які норми безоплатної передачі земельних ділянок громадянам передбачені Земельним кодексом України?

З якого моменту в громадянина виникає право власності на землю?

Чи правильні дії сільської ради стосовно виділення земельної ділянки Андрусенко А.М., який має меншу сім'ю і заяву подав пізніше від Сунцових?

Задача 3.

Кочубей Т. приватизувала дві кімнати площею 60 кв. м у багатоквартирному будинку загальною площею 320 кв.м, якими користувалася відповідно до житлового ордеру, виданого виконкомом Іртиської селищної ради, і звернулася до цієї ради із заявою про приватизацію частини земельної ділянки, яка перебуває у спільному користуванні співвласників інших квартир, та виділення цієї частки пропорційно належній їй житловій площі.

Визначити коло суспільних правовідносин.

Вирішити справу.

Задача 4.

Житель міста Полтави Якубовський є членом садівничого товариства «Обрій», в якому приватизував 0,11 га. земельної ділянки, маючи на праві власності житловий будинок загальною площею 127 кв.м. він приватизував земельну ділянку для обслуговування будинку у розмірі 0,07 га. У селі поблизу Полтави проживала його найстарша сестра, яка подарувала йому 1/2 житлового будинку, 0,32 га земельної ділянки для ведення підсобного господарства та передала йому у користування ще 0,22 га польової землі, яка надана їй була під вирощування городніх культур. Придбавши автомобіль, Якубовський звернувся до міської ради з проханням передати йому у власність земельну ділянку під будівництво гаража, але остання відмовила йому, вважаючи, що в його власності перебуває землі більше, ніж це передбачено нормами земельного законодавства. Якубовський звернувся до адвокатської фірми, в якій йому порадили звернутися із позовом до суду. Суд, розглянувши справу, відмовив у її задоволенні.

Визначити коло суспільних правовідносин. Чи є рішення суду законним?

Вирішити справу.

Задача 5.

Громадянка Кийко приватизувала земельну ділянку у розмірі 0,67 га для ведення особистого селянського господарства. Її дочка, яка проживає у м. Лубнах, запросила матір на постійне проживання до себе з метою догляду за дворічною дочкою. Мати погодилася на переїзд на постійне проживання до доньки і вирішила продати житловий будинок і зазначену земельну ділянку. Вона оформила договір купівлі-продажу житлового будинку і земельної ділянки з гр. Васильченком, який працює у м Подільську, але гостює час від часу в цьому селі, де проживає його мати. Договір про відчуження житлового будинку і земельної ділянки нотаріально посвідчив приватний нотаріус. Сусід Баженов теж мав бажання придбати цю садибу. Дізнавшись про укладення цієї угоди, він звернувся з позовною заявою до суду про визнання її недійсною, оскільки гр. Васильченко не працює у сільській місцевості. Отже, на його думку, не має права на купівлю земельної ділянки в такому розмірі. Крім того, Баженов має переважне право придбання земельної ділянки так як він проживає на території відповідної сільської ради.

Визначити коло суспільних правовідносин. Чи підлягає позов задоволенню?

Вирішити справу.

Задача 6.

Громадянка Дроніна є власницею 2 га. земельної ділянки, переданої їй для ведення особистого селянського господарства у селищі міського типу. Після смерті її матері їй за заповітом належить ще 0,47 га землі та житловий будинок у с. Васи́линівці.

Для оформлення права власності вона звернулася до секретаря виконкому сільської ради за місцем знаходження будинку та земельної ділянки, однак він відмовив, посилаючись на те, що громадяни України не мають права бути власниками земельної ділянки для ведення особистого селянського господарства у розмірі, що перевищують 2 га.

Тому він оформив необхідні документи щодо набуття права власності на житловий будинок та права користування присадибною земельною ділянкою.

Громадянка Дроніна оскаржила нотаріальні дії секретаря виконкому до суду.

Визначити коло суспільних правовідносин. Яке рішення має ухвалити суд?

Вирішити справу.

Задача 7.

Житель смт. Рівне Миколаївської області Гайовий знаходився в обласній лікарні після тяжкої травми в автокатастрофі, коли сходка жителів вул. Жванецького, Героїв Майдану та Івана Франка вирішили просити селищну раду надати їм земельну ділянку для побудови на ній маленької церкви (каплиці), яка зайняла б частково земельну ділянку Гайового і вільну земельну ділянку, яка розташована поряд з вулицями Франко і Жовтневої революції. Земельна ділянка була виділена і підприємець Скворцов П.З. почав готувати будівельний майданчик, викорчувавши 21 дерево (груші, сливи, вишні, абрикоси) з площі Гайового П.П. Про це йому письмово повідомлено по місцю лікування. Через місяць Гайовий повернувся з лікарні і поставив вимоги про відшкодування збитків і компенсацію 0,01 га земельної ділянки.

Дайте правову оцінку рішенням селищної Ради.

Який існує порядок відшкодування збитків при вилученні земельних ділянок для суспільних потреб.

Хто буде відшкодовувати збитки за знищені фруктові дерева, а також за 0,01 га землі?

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є : підстави набуття права власності на землю, приватизація земель, паювання земель, норма приватизації земель, підстави припинення права власності на землю.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

- правове регулювання приватизації земель;
- процедура безоплатної передачі земель у власність громадян;
- приватизація земельних ділянок, що були в користуванні;
- мораторій на відчуження земельних ділянок;
- органи уповноважені розпоряджатися землею.

Семінарське заняття 6

Тема 6: Правові форми землекористування.

Питання для усного опитування та дискусії

- 5.1 Право землекористування та його види.
- 5.2 Суб'єкти права землекористування. Їх права та обов'язки.
- 5.3 Особливості права орендного землекористування:
 - 5.3.1. істотні умови договору оренди земельної ділянки;
 - 5.3.2. форма договору оренди земельної ділянки;
 - 5.3.3. суборенда земельної ділянки;
- 5.4 Підстави виникнення, зміни, припинення та поновлення права землекористування.
- 5.5 Право земельного сервітуту.
- 5.6 Поняття добросусідства.

Практичні завдання

Завдача 1.

У 2005 році районною державною адміністрацією було видано державному підприємству „Галицький рибгосп” державний акт на право постійного користування водним об'єктом розміром 52,3 га. У 2019 році було змінено організаційно-правову форму підприємства на акціонерне товариство. Голова районної державної адміністрації звернувся до правонаступника державного підприємства „Галицький рибгосп”, яке використовувало земельну ділянку на праві постійного користування, переоформити право користування земельною ділянкою на умовах оренди землі, мотивуючи це тим, що зазначена юридична особа не віднесена до переліку осіб, наведеному у статті 92 чинного Земельного кодексу України.

Акціонерне товариство „Галицький рибгосп” відмовилося переоформляти право користування земельною ділянкою на умовах оренди, посилаючись на те, що воно є правонаступником державного підприємства, та на рішення Конституційного Суду України № 5-рп/2005 від 22 вересня 2005 року

Визначити коло суспільних правовідносин.

Чи необхідно переоформляти право користування земельною ділянкою акціонерному товариству „Галицький рибгосп” на умовах оренди землі?

Дайте правовий аналіз ситуації.

Завдача 2.

Комунальному підприємству «Рекреація» передано в постійне

користування земельну ділянку для створення рекреаційної зони та облаштування пляжу у прибережній смузі. З метою залучення інвестиційних коштів КП «Рекреація» передало вказану ділянку в оренду приватному підприємцю Іванову. Прокурор звернувся до суду з вимогою розірвання вказаного договору оскільки землі державної та комунальної власності передаються в оренду на підставі аукціону.

Визначити коло суспільних правовідносин. Чи підлягає позов задоволенню?

За яких умов укладення договору оренди не вимагатиме проведення аукціону.

Вирішити справу.

Задача 3.

У судовій практиці виникло питання про можливість задоволення позовів окремих громадян-власників земельних часток (паїв), котрі не отримували земельних ділянок у натурі, не укладали договорів оренди своєї частки, але вимагали стягнення орендної плати з підприємств, які фактично користуються всією землею колишнього КСП.

Городоцький районний суд Хмельницької області задовольнив позов Б. і стягнув з приватного орендного підприємства "Вікторія" пеню на суму 13508 грн. за користування земельним паєм у розмірі 2,06 (в умовних кадастрових гектарах) без наявності договору оренди землі між сторонами.

Визначіть коло правовідносин, що склалися.

Чи правомірні дії районного суду?

Задача 4.

Міська рада прийняла рішення про повернення, земельної ділянки розміром 47 га районним міжгосподарським будівельним трестом "Міжколгоспбуд" та передачу на її баланс міських очисних споруд, розміщених на землях житлової та громадської забудови, які були передані вказаному тресту при його створенні у 1978 році. "Міжколгоспбуд" звернувся з позовом до господарського суду про визнання незаконним рішення міськради про припинення користування землями, переданими йому в постійне користування та зміну форми власності на будівлі очисних споруд.

Представник міськради заперечував проти скарги, вважаючи, що рішення міськради про припинення права землекористування базується на вимогах земельного законодавства. У рішенні, прийнятому в 1978 році не вказано терміну, на який передані землі та відповідні споруди. До того ж "Міжколгоспбуд" за вказаний період неефективно використовував землі, очисні споруди з природо-охоронного об'єкта вже самі перетворились на джерело підвищеної небезпеки, внаслідок чого більше половини земель можна вважати деградованими.

Визначити коло суспільних правовідносин. Чи підлягає позов задоволенню?

Вирішити справу.

Задача 5.

Мешканцю м. Славути К. належить на праві власності в с. Заліссі земельна ділянка розміром 0,37 га, на якій він збудував житловий будинок. Оскільки частину року він проживає у міській квартирі, то за пропозицією П. він уклав договір на право тимчасового користування земельною ділянкою на умовах оренди терміном на 5 років.

За умовами договору оренди К. передавав у тимчасове користування П. 0,32 га для розміщення теплиці, а останній зобов'язався сплачувати за земельну ділянку земельний податок, доглядати за житловим будинком у зимовий період та передавати щомісячно К. відповідну кількість овочевих культур пропорційно вартості 30% його доходу від використання землі.

Однак у серпні К. забажав достроково припинити чинність договору, вважаючи, що П. несумлінно виконує умови договору, передаючи йому сільськогосподарську продукцію не ліпшої якості.

Останній звернувся з позовом до суду про визнання незаконним одностороннє припинення строкового договору оренди земель.

Визначити коло суспільних правовідносин. Чи підлягає позов задоволенню?

Вирішити справу.

Задача 6.

Після прийняття Верховною Радою України 18.12.90 р. постанови «Про земельну реформу», член колгоспу «Прогрес» (жилий масив колгоспу знаходився на землях міста) Ключенко П.А. запропонував своєму сину після його одруження побудуватися на його земельній ділянці. В'їзду та виїзду до нової будови не було. Ключенко це питання узгодив із сусідами, взявши від них заяви, що вони згодні, щоб по їх території пройшов в'їзд і виїзд до земельної ділянки (будинку сина), за що одержали 300 грн. Коли формальні питання сторін були узгоджені, міська Рада дала містобудівні умови і Ключенко А.П. звів дім.

Коли почалась приватизація земельних ділянок на підставі Декрету Кабінету Міністрів України від 26.12.92 р. «Про приватизацію земельних ділянок», громадяни Сивий А.З. і Шлюбний А.П. в своїх заявах на приватизацію вказали розмір земельних ділянок без врахування частини земельних ділянок, які вони уступили новому забудовнику. Заяви-узгодження (як цього вимагала інструкція) були підписані, не входячи в подробиці про їх розмір і вони отримали Державні акти на право приватної власності на землю. З вступом у дію нового Земельного кодексу з 1.01.02 р. Сивий і Шлюбний запропонували Ключенку А.П. укласти договір земельного сервітуту або оренди. Ключенко А.П. відмовився від запропонованого, вказавши на законність попередньої усної домовленості. Тоді Сивий А.З. і Шлюбний А.П. перекопали проїзд, а Ключенко А.П. подав скаргу до прокуратури.

Визначити коло суспільних правовідносин. Які повноваження міської Ради у галузі земельних відносин.

Дайте поняття і охарактеризуйте зміст права землекористування.

Визначте поняття, зміст та види права земельного сервітуту.

Задача 7.

Відповідно до п. 1 ст. 5 Закону України «Про оренду землі» орендодавцями земельних ділянок є громадяни та юридичні особи України, у власності яких перебувають земельні ділянки. Чи має право власник земельної ділянки вимагати від орендаря збільшення орендної плати за здану в оренду земельну ділянку у разі збільшення розміру земельного податку?

Визначити коло суспільних правовідносин. Вирішити справу.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є : право постійного землекористування, договір оренди землі, емфітевзис, право земельного сервітуту, припинення права землекористування.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

- суб'єкти права постійного землекористування;
- зміст договору оренди землі;
- посвідчення права землекористування;
- підстави припинення права землекористування.

Семінарське заняття 7

Тема 8: Правові форми управління в галузі використання, відтворення та охорони земель

Питання для усного опитування та дискусії

- 6.1. Управління як засіб реалізації земельного законодавства.
- 6..2. Повноваження органів державної влади та місцевого самоврядування в галузі земельних відносин.
- 6.3. Функції державного управління земельним фондом.
- 6.4. Планування використання земель.
- 6.5. Поняття та зміст землеустрою.
- 6.6. Моніторинг земель.
- 6.7. Державний земельний кадастр.
- 6.8. Контроль за використанням та охороною земель
- 6.9. Правове регулювання плати за землю.
- 6.10. Правові проблеми вдосконалення управління як засобу реалізації земельного законодавства.

Практичні завдання

Задача 1.

Обласною радою було затверджено Положення про порядок приватизації земель несільськогосподарського призначення для здійснення підприємницької діяльності.

В даному Положенні були передбачені наступні положення:
 право на приватизацію земельних ділянок несільськогосподарського призначення мають виключно юридичні особи України, які зареєстровані як суб'єкти підприємницької діяльності на території області;

не можуть бути об'єктом приватизації землі загального користування населених пунктів, земельні ділянки, на яких розміщені об'єкти незавершеного будівництва та релігійні споруди;

рішення про приватизацію земельної ділянки несільськогосподарського призначення приймається спеціально створеною земельною комісією у складі представників місцевої ради, місцевої державної адміністрації та місцевого відділу земельних ресурсів у місячний термін від часу подання юридичною особою заяви на приватизацію земельної ділянки;

при приватизації земельних ділянок несільськогосподарського призначення покупець може сплачувати ціну земельної ділянки із розстрочкою платежу терміном до трьох років зі сплатою відсотків на рівні облікової ставки Національного банку України.

Визначте коло суспільних відносин.

Дайте юридичний аналіз правомірності закріплення таких норм в Положенні про порядок приватизації земельних ділянок несільськогосподарського призначення.

Задача 2.

Державний інспектор обласного управління Держгеокадастру під час перевірки додержання земельного законодавства на території державного заповідника виявив використання заповідних земель для розміщення кемпінгу, влаштування табору відпочинку школярів, розміщення пасіки колективного сільськогосподарського підприємства, будівництва заводу для виробництва цегли, оренди частини земель фірмою “Подільські діаманти”.

Державний інспектор виніс постанову про накладення адміністративного штрафу на директора Фоміна Л.

Директор заповідника оскаржив цю постанову до обласного управління екології, вказавши, що за таке правопорушення він уже притягався до юридичної відповідальності контролюючими структурами обласного управління екології.

Визначити коло суспільних правовідносин. Яке рішення повинно бути прийнято по скарзі?

Вирішити справу.

Задача 3.

Громадянин Сидір, який користувався земельною ділянкою 0,10 га для городництва з 1990 року звернувся до Шаровечківської сільської ради із заявою про передачу йому цієї земельної ділянки у приватну власність. Свою вимогу він обґрунтував тим, що користувався вказаною землею більш ніж 15 років, посадив на ній фруктовий сад і побудував двоповерховий будинок. Голова сільської ради порадив Сидору звернутися до районної адміністрації, оскільки земельна ділянка знаходиться за межами населеного пункту, а також у

БТІ для оформлення права власності на будівлю.

Визначте коло земельних правовідносин. Чи правомірна відмова голови сільської ради? Як вирішити цю справу?

Задача 4.

У 2015 році підприємство на аукціоні придбало у власність будівлі та споруди бази відпочинку, яка розташована на землях лісгосподарського призначення (знаходиться за межами населеного пункту). Право користування зазначеною земельною ділянкою набуто згідно ст. 123 Земельного кодексу України. Земельна ділянка під базою була надана рішенням районної ради у постійне користування попередньому власнику (державному підприємству) без вилучення з земель лісгосподарського призначення. Цільове призначення земельної ділянки (база відпочинку для оздоровлення робітників підприємства) покупцем не змінюється. Покупець бажає викупити зазначену земельну ділянку у місцевих органів влади.

Визначити коло суспільних відносин. Описати процедуру викупу зазначеної земельної ділянки, якщо така можлива.

Задача 5.

Під час обстежень земель регіону комісією з представників землевпорядних організацій та органів системи Мінекології було встановлено, що вздовж річок більшістю землекористувачів і землевласників землі розорюються майже до самого урізу малих річок, виявлено процеси зміни родючості ґрунтів, забруднення земель токсичними речовинами, порушення використання земель у населених пунктах внаслідок невиконання їх генеральних планів.

За наслідками роботи комісії було складено звіт, який за рекомендацією представника землевпорядної служби було направлено до обласного управління служби Держгеокадастру. Проте працівник обласного управління екології заперечив проти цього, вказавши, що така інформація має бути направлена перш за все до Мінприроди України, яке здійснює загальні функції контролю за використанням та охороною земель, і звернувся з доповідною до вказаного міністерства.

Визначити коло суспільних правовідносин; обґрунтувати правомірність дій членів комісії; вирішити справу.

Задача 6.

Чи має право міська рада змінювати ставки земельного податку, якщо грошову оцінку землі в місті не встановлено?

Визначити коло суспільних правовідносин.

Вирішити справу.

Задача 7.

Комунальне підприємство "Міський стадіон" - заклад фізичної культури і спорту надає в користування футбольному клубу для тренувань футбольне поле.

Чи потрібно комунальному підприємству сплачувати земельний податок?

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: форми управління в земельній сфері, суб'єкти управлінської діяльності, основні функції управління, земельний кадастр, державний контроль за використанням земель

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

- правове регулювання управління в сфері використання земель;
- державний контроль за використанням земель;
- правові процедури ведення земельного кадастру;
- зміст управління в сфері земельної реформи;
- суб'єкти в сфері моніторингу земель;
- розгляд земельних спорів уповноваженими органами.

Семінарське заняття 8

Тема 10: Розгляд земельних спорів

Питання для усного опитування та дискусії

- 7.1. Поняття та види земельних спорів.
- 7.2. Підвідомчість земельних спорів.
- 7.3. Підсудність земельних спорів.

Практичні завдання

Задача 1.

Громадянин Т. проживає у приватному будинку на околиці селища міського типу, межу якого розділяє дорога господарського призначення завширшки 8,8 м. З метою розширення своїх господарських будівель, зокрема теплиці, гр. Т. використав частину цієї дороги розміром 15 х 3 м, що прилягає до його землеволодіння. Це питання він погодив із знайомим архітектором К. Відповідні зміни були внесені до плану забудови його садиби.

Районний землевпорядник під час перевірки додержання земельного законодавства встановив зазначені факти і виніс постанову про накладення на гр. Т. адміністративного штрафу у розмірі 300 грн. та про повернення земель громадського користування за призначенням.

Це рішення землевпорядника гр. Т. оскаржив до суду.

Визначити коло суспільних правовідносин. Чи підлягає скарга задоволенню?

Вирішити справу.

Задача 2.

У зв'язку із зміною межі міста міська рада прийняла рішення про зміну розмірів земельних ділянок, що перебувають у користуванні громадян, до 0,10

га. Група громадян звернулася до суду з позовом про визнання цього рішення незаконним. В обґрунтуванні своїх позовних вимог вони вказали, що земельні ділянки у свій час їм виділив радгосп, як працівникам сільського господарства, в 1993 році згідно з рішенням сільської ради, на території якої містяться ці земельні ділянки, останні були передані їм у приватну власність для ведення особистого господарства у розмірі 0,50 га.

Визначити коло суспільних правовідносин. Чи підлягає позов задоволенню?

Вирішити справу.

Задача 3.

Громадянин Сірко звернувся із заявою до міської ради про надання земельної ділянки для будівництва гаража. Однак виконком відмовив йому в наданні земельної ділянки, оскільки гр. Сірко не має власного автомобіля та не є членом гаражного кооперативу.

Це рішення виконкому гр. Сірко оскаржив до суду.

Визначити коло суспільних правовідносин. Чи підлягає скарга задоволенню?

Вирішити справу.

Задача 4.

Громадянин Р. звернувся із заявою до міськвиконкому про надання йому земельної ділянки у зазначеному в заяві місці у приватну власність для індивідуального житлового будівництва.

У прийнятті заяви йому було відмовлено на тій підставі, що ця земельна ділянка внесена до списку земельних ділянок, що виносяться на черговий земельний аукціон, який скоро буде проведено у місті. Разом з цим громадянину Р. запропонували прийняти участь в цьому аукціоні.

Визначити коло суспільних правовідносин. Чи правильно вчинив міськвиконком?

Як повинен громадянин Р. відреагувати на таку відповідь?

Задача 5.

Громадянин Клинко обміняв свою 2-кімнатну приватизовану квартиру на приватний будинок і земельну ділянку розміром 0,50 га у с. Шустівці гр. Захарова.

Однак голова сільської ради на передачу у власність всієї ділянки не погодився, зазначивши, що гр. Клинко є пенсіонером, активної участі у кооперативному господарстві місцевої селянської спілки брати не зможе, а тому за його розпорядженням гр. Клинку було виділено тільки 0,06 га для утримання житлового будинку і господарських будівель. Гр. Клинко поставив питання про розірвання договору обміну, однак гр. Захаров повідомив, що вказану квартиру він подарував своїй доньці, яка його утримує.

Громадянин Клинко звернувся до суду про визнання цієї угоди недійсною.

Визначити коло суспільних правовідносин. Чи є підстави для визнання цієї угоди недійсною?

Вирішити справу.

Задача 6.

Громадянка К. звернулася до сільської ради з заявою про приватизацію дачної земельної ділянки у розмірі 0,11 га та надала документи, що підтверджували її право користування земельною ділянкою для дачі. Сільська рада, розглянувши подані документи, вимагала надати додатково письмову згоду сусідів з розмірами земельної ділянки та про відсутність у них претензій щодо даної земельної ділянки. Один із сусідів відмовився дати письмову згоду, оскільки частина дачної земельної ділянки, яку він купив, знаходилась у фактичному володінні громадянки К. Остання користується цією частиною за усною домовленістю з попереднім власником сусідньої дачної ділянки.

Сільрада відмовила у приватизації земельної ділянки громадянці К. до вирішення земельного спору.

Встановити коло суспільних відносин. Визначити зміст цих правовідносин. Вирішити справу по суті.

Задача 7.

Городоцький районний суд - залишив без розгляду справу за позовом О. до С. про поділ прибудинкової території, пославшись на те, що згідно з положеннями гл. 25 ЗК 2001 р. земельні спори про межі земельних ділянок, вирішують органи місцевого самоврядування, тобто передбачено позасудовий порядок розгляду земельних спорів.

Визначити коло правовідносин, що склалися.

Чи правомірні дії районного суду?

Задача 8.

В процесі реєстрації в державному земельному кадастрі власної земельної ділянки площею 0,10га. гр. Климко встановив, що на його земельну ділянку накладається земельна ділянка сусіда Іванова.

Гр. Климко звернувся до суду з вимогою скасувати реєстрацію земельної ділянки Іваноава.

Визначити коло правовідносин, що склалися.

Чи підлягає позов задоволенню?

Вирішити справу.

Задача 9.

Новоодеський районний суд Миколаївської області розглянув справу за заявою Л. в порядку окремого провадження. Заявниця зазначала, що її мати з 1964 по 1990 р. працювала в колгоспі "Шлях до комунізму", але при розпаюванні землі в 1995 р. не була внесена до списку осіб, які мають право на земельну частку, а в 2016 р. померла. Л. просила встановити факт, що мати набула право власності на земельну частку (пай). Суд задовольнив заяву, постановивши рішення, в резолютивній частині якого зазначено про

встановлення факту набуття права власності на земельну частку матері заявниці.

Визначіть коло правовідносин, що склалися.

Чи правомірні дії районного суду?

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є : підвідомчість земельних спорів, підсудність земельних справ, позитивна відповідальність у земельному праві, види відповідальності за порушення земельного законодавства.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

- органи уповноважені розглядати земельні спори;
- порядок розгляду земельних спорів;
- проблеми підсудності земельних спорів;
- особливості земельно-правової відповідальності;
- кримінальна відповідальність за порушення земельного законодавства.

Семінарське заняття 9

Тема 11: Відповідальність у земельному праві

Питання для усного опитування та дискусії

7.1. Поняття, склад, особливості та види земельних правопорушень.

7.2. Земельно-правова відповідальність та її особливості.

7.3. Застосування загальноюридичних видів відповідальності за земельні правопорушення (кримінальна, адміністративна, цивільна, дисциплінарна).

Практичні завдання

Задача 1.

Сільська рада прийняла рішення "Про додержання режиму використання та охорони земель", яким зобов'язала всіх власників земель і землекористувачів вносити плату для здійснення благоустрою села та ремонту шляхів внутрішньогосподарського використання, закупівлі насаджень та створення лісопарку для відпочинку населення, облаштування берегової смуги та риболовної зони.

Сільськогосподарське акціонерне товариство, торговельно-закупівельна база та завод "Радіоприлад" оскаржили це рішення до господарського суду, вважаючи його незаконним. Отримавши копії позовних заяв, голова сільської ради скликав позачергову сесію, на якій було прийнято рішення про припинення оренди землі торговельно-закупівельною базою та складальницьким цехом заводу "Радіоприлад" у зв'язку з невиконанням рішення сільської ради.

Визначити коло суспільних правовідносин. Чи підлягає позов задоволенню?

Вирішити справу.

Задача 2.

Мешканець багатоквартирного будинку С. звернувся з позовом до суду про відшкодування йому збитків, заподіяних мешканцем цього ж будинку П. У судовому засіданні він пояснив, що вже вісім років з моменту заселення у цьому будинку користується частиною прибудинкової земельної ділянки у розмірі 0,02га, що прилягає до його квартири, розташованій на першому поверсі.

За цей час він посадив кілька фруктових дерев, малину, смородину. Навколо земельної ділянки створив живу огорожу з декоративної акації. У свій час за власні кошти придбав торф і гумус, які значно поліпшили родючість земельної ділянки.

Восени вніс біологічні добавки та перекопав ділянку.

Однак нещодавно сусід П., який до цього не користувався земельною ділянкою на прибудинковій території, привів начальника ЖЕКу, який сказав, що він прийняв рішення про закріплення вказаної ділянки за гр. П. у зв'язку з приватизацією ним своєї квартири, а згодом він знищив усі насадження і розмістив невелику теплицю. Громадянин П. не визнав позовних вимог, обґрунтовуючи це тим, що, за чинним законодавством, у разі приватизації квартири в багатоквартирному будинку він має право і на приватизацію частки земель прибудинкової території.

Визначити коло суспільних правовідносин. Чи підлягає позов задоволенню?

Вирішити справу.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є : позитивна відповідальність у земельному праві, види відповідальності за порушення земельного законодавства.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

- особливості земельно-правової відповідальності;
- адміністративна відповідальність у земельному праві;
- кримінальна відповідальність за порушення земельного законодавства.

Семінарське заняття 10

Тема 12: Правовий режим земель сільськогосподарського призначення

Питання для усного опитування та дискусії

8.1. Поняття і склад земель сільськогосподарського призначення.

8.2. Особливості правового режиму земель сільськогосподарського призначення.

8.3. Правові форми використання земель сільськогосподарською призначення.

8.4. Правовий режим земель фермерських господарств та особистих селянських господарств.

8.5. Правовий режим земельних ділянок для садівництва, городництва, сінокошіння та випасання худоби.

8.6. Особливості обігу земель товарного сільськогосподарського виробництва.

Практичні завдання

Задача 1.

Громадянин М. отримав сертифікат на право на земельний пай, а через рік звільнився з колективного сільськогосподарського підприємства і переїхав жити до міста.

Через деякий час громадянин М. звернувся з вимогою про виділення йому земельного паю в натурі (на місцевості). У правлінні колективного сільськогосподарського підприємства йому пояснили, що право на земельний пай він втратив, оскільки звільнився з цього підприємства і не проживає більше у селі. Аналогічно йому було роз'яснено і у сільській раді, куди громадянин М. звернувся із скаргою на рішення правління.

Визначити коло суспільних відносин. Вирішіть справу.

Задача 2.

Громадяни, що уклали договори оренди земельних часток (паїв), вправі реалізувати своє право на землю шляхом виділення її в натурі та одержання державного акта на право приватної власності на землю.

Чи зміняться в такому випадку відносини з приводу оренди земельної частки паю?

Задача 3.

Сільськогосподарське ТОВ "Світоч" передало за договором оренди землі, які розташовані у прибережній смузі р.Тетерева, громадянам О. та К. для вирощування овочевих культур.

Ці громадяни, крім вирощування овочевих культур, на цих землях збудували кемпінг для автотуристів, закупили човни і влаштували місця відпочинку для місцевого населення.

Голова сільської ради попередив керівника сільськогосподарського підприємства про нецільове використання земель і запропонував у двомісячний термін розірвати угоду із вказаними громадянами. Однак цю вказівку не було виконано, і на сесії сільської ради винесено питання про вилучення земель у сільськогосподарського ТОВ "Світоч".

Визначити коло суспільних правовідносин. Яке рішення має прийняти сесія сільської ради?

Вирішити справу.

Підготувати проект рішення.

Задача 4.

У процесі здійснення земельної реформи на базі радгоспу утворилася акціонерне товариство. Всі належні раніше радгоспу землі були розподілені на частини його працівниками та пенсіонерами з виділенням у натурі та видачею державного акту на право власності.

Однак у новому польовому сезоні значна частина пенсіонерів вирішила створити самостійний сільськогосподарський кооператив для заняття садівництвом. Згодом цей кооператив уклав договір на будівництво цеху по виробництву фруктових соків та винних виробів.

Під час приймання в експлуатацію цеху місцевий землевпорядник відмовився підписати відповідні документи, вважаючи, що діяльність кооперативу є несумісною із сільськогосподарським виробництвом, і запропонував кооперативу змінити профіль своєї діяльності.

Визначити коло суспільних правовідносин; розкрити особливості правового режиму використання земель кооперативом.

Вирішити справу.

Задача 5.

Колективному підприємству "Західпластика" надано 153 га земель для ведення підсобного господарства. Через відсутність кваліфікованих фахівців підприємство в минулому році отримало невисокий врожай і перепрофілювало діяльність на землі наступним чином: 27 га земель передали в оренду для влаштування речового ринку, 26 га землі було виділено під автогаражі, а 100 га надано працівникам підприємства під городи для вирощування сільськогосподарських культур.

Міська рада народних депутатів винесла рішення про вилучення зазначених земель у колективного підприємства "Західпластика", оскільки вони використовувалися з порушенням земельного законодавства.

Колективне підприємство оскаржило це рішення до господарського суду.

Визначити коло суспільних правовідносин. Чи є законним рішення міської ради?

Вирішити справу.

Задача 6.

Громадянин Петров є власником земельної ділянки товарного сільськогосподарського призначення площею 3 га. Однак, він не має змоги обробляти земельну ділянку внаслідок чого вона заростає бур'янами. Сусід Галоз звернувся про купівлю вказаної ділянки, однак приватним нотаріусом було відмовлено в укладенні договору. Чи може бути застосовано інший спосіб припинення права власності на земельну ділянку за ініціативою гр. Петрова.

Визначити коло суспільних правовідносин.

Вирішити справу.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: правовий режим земель

сільськогосподарського призначення, землі сільськогосподарського призначення, приватизація земель сільськогосподарського призначення, ринок земель сільськогосподарського призначення.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

- підстави набуття прав на землі сільськогосподарського призначення;
- особливості використання земель сільськогосподарського призначення;
- окремі види використання земель сільськогосподарського призначення;
- обов'язки власників та користувачів земель сільськогосподарського призначення.

1.4. Самостійна робота

Самостійна робота студента є однією з основних складових оволодіння навчальним матеріалом і виконується в позааудиторний час, передбачений тематичним планом навчальної дисципліни.

Під час вивчення навчальної дисципліни студенти повинні навчитися самостійно мислити, поглиблювати засвоєні теоретичні знання, опановувати практичні навички з організації праці менеджера. Відповіді на питання повинні бути стисло законспектовані з обов'язковими посилання на використані джерела.

Форма контролю самостійної роботи – перевірка конспекту або обговорення на семінарському занятті. Питання самостійної роботи виносяться на поточний, модульний і підсумковий семестровий контроль.

З метою самостійного визначення рівня засвоєння теоретичного матеріалу студентам пропонуються питання для самоконтролю набутих знань.

Тема 1. Предмет, джерела і система земельного права України

1. Періодизація розвитку земельно-правового регулювання.
2. Предмет земельного права.
3. Земля як інтегрований та диференційований об'єкт земельного права.
4. Джерела земельного права.
5. Система земельного права.
6. Співвідношення земельного права з суміжними галузями права.
7. Поняття та види земельних відносин.
8. Суб'єктний, об'єктний склад земельно-правових відносин.

Питання для самоконтролю:

1. В чому особливості Земельного права України як самостійної галузі?
2. Назвіть основні законодавчі джерела Земельного права?

3. Що утворює предмет земельного права?

Тема 2: Земельні правовідносини

- 2.1. Земельно-правові норми, їх особливості та види.
- 2.2. Поняття та особливості земельних правовідносин.
- 2.3. Класифікація земельних правовідносин.
- 2.4. Первинні та вторинні, матеріальні та процесуальні земельні правовідносини.
- 2.5. Структура земельних правовідносин.
- 2.6. Суб'єкти земельних правовідносин.
- 2.7. Об'єкти земельних правовідносин.
- 2.8. Зміст земельних правовідносин.
- 2.9. Підстави виникнення, зміни та припинення земельних правовідносин.

Питання для самоконтролю

1. Що таке земельні правовідносини?
2. Які Ви знаєте види земельних правовідносин?
3. Що є об'єктом земельних правовідносин?
4. Назвіть підстави припинення земельних правовідносин.

Тема 3: Правове регулювання земельної реформи в Україні

- 3.1. Поняття земельної реформи та правовий механізм її здійснення.
- 3.2. Юридична природа земельної реформи.
- 3.3. Правові форми реалізації земельної реформи. Зміст земельної реформи.
- 3.4. Особливості правового забезпечення земельної реформи.
- 3.5. Юридичні гарантії здійснення земельної реформи.

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення поняття «земельна реформа».
2. Які існують юридичні гарантії здійснення земельної реформи?

Тема 4: Право власності на землю в Україні.

- 4.1. Земля як об'єкт права власності.
- 4.2. Форми власності на землю за законодавством України.
- 4.3. Права та обов'язки власників землі.
- 4.6. Види обмеження прав на земельну ділянку.

Питання для самоконтролю

1. Розмежувати поняття об'єктивного та суб'єктивного права власності на землі в Україні;
2. Порядок розмежування права державної та комунальної власності на землі;
3. Порядок обмеження права приватної власності на землі.

Тема 5: Підстави набуття та припинення права власності на земельну ділянку.

- 5.1. Правові моделі приватизації земель.
- 5.2. Юридичні засади приватизації земель.
- 5.3. Юридичні процедури придбання права власності на землю.
- 5.4. Викуп земельних ділянок та його правове забезпечення.
- 5.5. Купівля-продаж земельних ділянок як правова форма набуття права власності на землю.

Питання для самоконтролю

1. Назвіть основні підстави набуття права власності на землю в Україні;
2. Розкрийте процедуру оформлення права власності на землю;
3. Який документ посвідчує право власності на землю?

Тема 6: Правові форми землекористування

- 6.1. Порядок укладення договору оренди землі.
- 6.2. Зміст договору оренди землі.
- 6.3. Розмір орендної плати.
- 6.4. Момент виникнення та припинення правовідносин щодо оренди землі.

Питання для самоконтролю

1. Що таке оренда?
2. Якими нормативно-правовими актами регулюється оренда землі?
3. У якій формі укладається договір оренди землі?
4. Хто є сторонами договору оренди земельної ділянки?

Тема 7: Правові форми обмеження реалізації земельних прав

- 7.1. Поняття та підстави обмеження прав на землю.
- 7.2. Види обмежень прав на земельну ділянку.
- 7.3. Право земельного сервітуту.
- 7.4. Зміст та види сервітутних прав.
- 7.5. Підстави та порядок встановлення земельного сервітуту.
- 7.6. Випадки припинення дії земельного сервітуту.
- 7.7. Поняття та зміст добросусідства.
- 7.8. Недопущення шкідливого впливу на сусідню земельну ділянку.
- 7.8. Встановлення меж земельних ділянок.
- 7.9. Спільне використання межових об'єктів.

Питання для самоконтролю

1. Що таке обмеження прав на землю?
2. Які Ви знаєте види обмежень прав на земельну ділянку?
3. Що таке земельний сервітут?
4. Дайте визначення поняття «добросусідство».
5. Що таке межування земельних ділянок?

Тема 8: Правові форми управління у галузі використання та охорони земель

- 8.1. Проблеми становлення системи органів державного управління

земельним фондом та їх повноваження у сфері використання та охорони земель.

8.2. Державний агенство земельних ресурсів та його органи на місцях.

8.3. Повноваження органів виконавчої влади в галузі земельних відносин.

8.4. Компетенція органів місцевого самоврядування в сфері управління використанням та охороною земель.

Питання для самоконтролю

1. За якими групами класифікують органи державного управління земельним фондом?

2. Основні повноваження Держземагенства?

3. Основні повноваження органів місцевого самоврядування в сфері управління використанням та охороною земель.

Тема 9: Правова охорона земель

9.1. Поняття та завдання правової охорони земель.

9.2. Система заходів правової охорони чи відтворення земель.

9.3. Рекультивація порушених земель.

9.4. Рациональне землекористування як форма правової охорони земель.

9.5. Стандартизація і нормування в галузі охорони земель.

9.6. Суб'єкти правової охорони та відтворення земель.

9.7. Механізм забезпечення правової охорони земель.

9.8. Порядок використання техногенно-забруднених земель.

9.9. Консервація земель.

9.10. Економічне стимулювання раціонального використання та охорони земель.

Питання для самоконтролю

4. У чому полягають завдання правової охорони земель?

5. Що таке рекультивація земель?

6. Хто виступає суб'єктами правової охорони земель?

Тема 10: Правове регулювання вирішення земельних спорів

10.1. Поняття та види земельних спорів.

10.2. Суб'єктно-об'єктний склад спірних правовідносин.

10.3. Підвідомчість земельних спорів.

10.4. Порядок їх розгляду та вирішення.

Питання для самоконтролю

1. Яким судам підвідомчі справи про земельні правопорушення?

Тема 11: Відповідальність у земельному праві

11.1. Особливості застосування кримінальної відповідальності за земельні правопорушення.

11.2. Особливості застосування цивільної відповідальності за земельні правопорушення.

11.3. Особливості застосування адміністративної відповідальності за земельні правопорушення.

11.4. Особливості застосування дисциплінарної відповідальності за земельні правопорушення.

Питання для самоконтролю

1. Які види відповідальності можуть бути застосовані в разі самовільного захоплення земельної ділянки
2. Які органи уповноважені притягувати до адміністративної діяльності

Тема 12: Правовий режим земель сільськогосподарського призначення

12.1. Поняття і склад земель сільськогосподарського призначення.

12.2. Особливості правового режиму земель сільськогосподарського призначення.

12.3. Правові форми використання земель сільсько-господарською призначення на праві власності.

12.4. Право сільськогосподарського землекористування.

12.5. Забезпечення реалізації та захисту прав суб'єктів сільськогосподарського призначення.

Питання для самоконтролю

1. Для яких потреб та в якому розмірі можуть передаватись у власність громадян землі сільськогосподарського призначення?
2. Хто може набути право власності на землі товарного сільськогосподарського призначення?

Тема 13: Правовий режим земель житлової та громадської забудови

13.1. Поняття та склад земель житлової та громадської забудови.

13.2. Особливості правового режиму земель житлової та громадської забудови.

13.3. Генеральний план міста інша містобудівна документація. План земельно-господарського устрою населеного пункту.

13.4. Право загального та спеціального використання земель житлової та громадської забудови.

Питання для самоконтролю

1. Назвіть нормативні акти, що визначають порядок забудови населеного пункту?
2. Які землі законодавець відносить до земель житлової та громадської забудови?
3. Яке призначення земель житлової та громадської забудови?

Тема 14: Правовий режим земель водного фонду та лісогосподарського призначення

- 14.1. Поняття, склад земель лісогосподарського призначення та водного фонду.
- 14.2. Особливості управління в галузі використання та охорони земель лісогосподарського призначення та водного фонду.
- 14.3. Право користування землями лісогосподарського призначення та водного фонду.
- 14.4. Види права користування землями лісогосподарського призначення та водного фонду.
- 14.5. Відповідальність за порушення режиму земель лісогосподарського призначення та водного фонду.

Питання для самоконтролю

1. Що таке прибережні захисні смуги?
2. Які існують обмеження у використанні земельних ділянок прибережних захисних смуг уздовж морів, морських заток і лиманів?
3. Що таке смуги відведення?
4. Які землі належать до земель лісогосподарського призначення?

Тема 15: Особливості правового режиму земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення

- 15.1. Поняття, склад земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення.
- 15.2. Види права користування землями природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення.
- 15.3. Особливості правового режиму земель природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення.
- 15.4. Особливості правового режиму земель оздоровчого призначення.
- 15.5. Особливості правового режиму земель рекреаційного призначення.
- 15.6. Особливості правового режиму земель історико-культурного призначення.

Питання для самоконтролю

1. Які існують обмеження щодо діяльності на землях оздоровчого призначення?
2. Які земельні ділянки належать до земель рекреаційного призначення?
3. У якій власності можуть перебувати землі історико-культурного призначення?

4. Якими нормативно-правовими актами визначається правовий режим земель природно-заповідного фонду?

Тема 16: Правовий режим земель промисловості, транспорту, електронних комунікацій, енергетики, оборони та іншого призначення

16.1. Поняття і загальна характеристика земель промисловості, транспорту, електронних комунікацій, енергетики, оборони та іншого призначення.

16.2. Правовий режим земель промисловості та особливості їх законодавчої регламентації.

16.3. Санітарно-захисні зони.

16.4. Склад і призначення земель транспорту та особливості їх правової регламентації.

16.5. Правовий режим використання земель зв'язку, ліній електропередач та іншого комунікаційного призначення.

16.6. Склад і призначення земель оборони та особливості їх законодавчої регламентації.

Питання для самоконтролю

1. Що таке санітарно-захисні зони?
2. Які землі законодавець відносить до земель оборони?
3. Яке призначення земель промисловості?

Тема 17: Порівняльно-правовий аналіз земельного права зарубіжних країн

17.1. Особливості правового регулювання земельних відносин в зарубіжних країнах.

17.2. Форми права власності на землю за правовими системами зарубіжних країн.

17.3. Відповідальність за земельні правопорушення за законодавством зарубіжних країн: порівняльно-правовий аналіз.

Питання для самоконтролю

1. Які форми власності на землю існують у Росії?
2. Яка відповідальність за земельні правопорушення може наставати у США?

1.5. Індивідуальні завдання

15.1. Умови виконання завдань

Індивідуальні завдання передбачаються у формі реферату або у формі індивідуальних науково-дослідних завдань (ІНДЗ).

Завдання у формі ІНДЗ обирається студентом за участю викладача на початку семестру. Виконання індивідуального завдання у формі ІНДЗ передбачає:

- підбір та опрацювання літератури за темою;
- складання плану і виконання роботи (вступ, *перше питання* - розкриття теоретичних аспектів проблеми, виклад основних ідей та пропозицій авторів; *друге питання* - аналіз фактичних та статистичних даних, актуальної судової практики; висновки; список використаної літератури та інформаційних джерел);

Завдання у формі реферату обирається студентом добровільно або закріплюється за студентом викладачем протягом семестру і виконується за усталеними вимогами.

1.5.2. Теми рефератів

1. Принципи земельного права.
2. Система земельного права.
3. Співвідношення земельного права з іншими галузями права.
4. Джерела земельного права.
5. Поняття та зміст земельної реформи.
6. Основні етапи здійснення земельної реформи, їх особливості.
7. Поняття, структура, види земельних правовідносин.
8. Суб'єкти права власності на землю.
9. Виникнення та припинення права власності на землю.
10. Поняття і зміст права власності на землю.
11. Порядок та форми передачі земель у приватну власність.
12. Придбання земельних ділянок на підставі цивільно-правових угод.
13. Земельні торги.
14. Право оренди земельної ділянки.
15. Права та обов'язки землекористувачів.
16. Порядок встановлення та дія земельного сервітуту.
17. Поняття та зміст добросусідства.
18. Суборенда земельної ділянки.
19. Права та обов'язки за договором оренди землі.
20. Встановлення та зміна цільового призначення земель.
21. Право власності на землю територіальних громад.
22. Право власності на землю держави.
23. Обмеження прав на земельну ділянку.
24. Порядок безоплатної приватизації земельних ділянок.
25. Порядок продажу земельних ділянок державної та комунальної власності.
26. Підстави примусового припинення права власності на землю.
27. Викуп земельних ділянок для суспільних потреб.
28. Порядок вилучення земельних ділянок.
29. Примусове відчуження земельної ділянки з мотивів суспільної необхідності.
30. Порядок передачі земельних ділянок в оренду.
31. Система органів управління земельним фондом.
32. Моніторинг земель.
33. Державний земельний кадастр.

- 34.Поняття та завдання охорони земель.
- 35.Економічне стимулювання раціонального використання та охорони земель.
- 36.Процес надання та вилучення земель.
- 37.Поняття, види земельних спорів та порядок їх вирішення.
- 38.Загальна характеристика юридичної відповідальності за порушення земельного законодавства.
- 39.Способи захисту прав на земельні ділянки.
- 40.Консервація земель.
- 41.Контроль за використанням та охороною земель.
- 42.Державна реєстрація земельних ділянок.
- 43.Плата за землю.
- 44.Відшкодування втрат сільськогосподарського виробництва власникам землі і землекористувачам.
- 45.Особливості правового режиму земель сільськогосподарського призначення.
- 46.Правові форми використання земель сільськогосподарською призначення
- 47.Правовий режим земель житлової та громадської забудови
- 48.Правовий режим земель природно-заповідного фонду.
- 49.Особливості правового режиму земель оздоровчого призначення.
- 50.Особливості правового режиму земель рекреаційного призначення.
- 51.Особливості правового режиму земель історико-культурного призначення.
- 52.Види права користування землями лісгосподарського призначення.
- 53.Правовий режим земель промисловості.
- 54.Особливості правового регулювання земельних відносин в зарубіжних країнах.
- 55.Форми права власності на землю за правовими системами зарубіжних країн.

1.5.3. Теми науково-дослідних завдань

1. Право власності на землю територіальних громад.
 2. Право власності на землю держави.
 3. Обмеження прав на земельну ділянку.
 4. Порядок безоплатної приватизації земельних ділянок.
 5. Порядок продажу земельних ділянок державної та комунальної власності.
 6. Підстави примусового припинення права власності на землю.
 7. Викуп земельних ділянок для суспільних потреб.
 8. Порядок вилучення земельних ділянок.
 9. Примусове відчуження земельної ділянки з мотивів суспільної необхідності.
 10. Порядок передачі земельних ділянок в оренду.
 11. Система органів управління земельним фондом.
 12. Правові аспекти реформування земельних правовідносин.
- 4.Юридична природа земельної реформи.

- 13.Юридичні гарантії плати за землю.
- 14.Правові форми управління в галузі регулювання земельних відносин.
- 15.Організаційно-функціональне забезпечення використання, відтворення та охорони земель.
- 16.Юридичні аспекти ведення земельного кадастру.
- 17.Правові форми вирішення земельних спорів.
- 18.Судовий розгляд земельних спорів як гарантія захисту суб'єктних прав громадян.
- 19.Правові форми охорони земель.
- 20.Юридичні гарантії охорони земель.
- 21.Земельний фонд як об'єкт правової охорони.

1.5.4. Тематика курсових

- 1.Правове стимулювання використання земель громадянами.
- 2.Процесуальні аспекти набуття права власності на землю для здійснення підприємницької діяльності.
- 3.Порівняльно-правовий аналіз режимів земель сільськогосподарського та несільськогосподарського призначення.
- 4.Юридичні процедури вирішення земельних спорів.
- 5.Форми та методи захисту земельних прав громадян.
- 6.Поняття та зміст добросусідства.
- 7.Сервітут у земельному праві.
- 8.Право загального та спеціального землекористування.
- 9.Проблеми реалізації земельних абсолютних правовідносин.
- 10.Структура земельного права: проблеми законодавства.
- 11.Проблеми науки земельного права.
- 12.Юридична природа земельної реформи.
- 13.Правові аспекти реформування земельних правовідносин.
- 14.Правові форми реалізації земельної реформи.

1.5.5. Методичні рекомендації до виконання індивідуальних завдань

Метою виконання рефератів і творчих наукових завдань є закріплення і систематизація студентами отриманих знань у процесі участі в аудиторних заняттях і самостійної роботи.

Для виконання рефератів і творчих наукових завдань студенти повинні використовувати законодавчі та підзаконні акти, інструктивно-методичні матеріали, науково-монографічну літературу, статистичні дані, аналітичну інформацію органів управління, а також практику та специфіку діяльності установ.

Індивідуальне навчально-дослідне завдання студентів денної форми навчання виконується у межах годин, відведених для самостійної роботи студента. Тема ІНДЗ у формі творчої роботи обирається студентом добровільно і закріплюється за студентом викладачем на початку семестру.

Тема ІНДЗ у формі реферату обирається студентом добровільно або закріплюється за студентом викладачем протягом семестру.

Роботи виконуються комп'ютерним способом з одностороннім розміщенням тексту на папері формату А4 (210 мм х 297 мм) з дотриманням прийнятих у діловодстві стандартних берегів : лівого – 30 мм, верхнього та нижнього – 20 мм, правого – не менше 10 мм.

Обсяг роботи має забезпечувати належне висвітлення теми і не повинен перевищувати: реферату – 7-9, творчої наукової роботи – 14-16 сторінок друкованого тексту шрифтом Times New Roman кеглем 14 з півторачним міжрядковим інтервалом.

Робота починається з титульного аркуша. Нумерація аркушів роботи починається з титульного аркуша. Номер на титульному аркуші не проставляється.

Титульний аркуш реферату оформлюється за зразком 1. В тексті реферату вступ, розділи та висновки структурно не виділяються. Після тексту реферату подається список використаних джерел, нижче якого рукописним способом зазначаються дата виконання реферату і особистий підпис студента.

Зразок 1

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА імені
ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
Кафедра трудового, земельного та господарського права

Навчальна дисципліна:
Земельне право

РЕФЕРАТ
на тему:
„ ... назва теми ... „

Виконав:
Іванов
Іван Іванович
студент 4 групи 4 курсу
юридичного факультету

Перевірив:
Костяшкін
Іван Олександрович,
завідувач кафедри,
доктор юридичних наук,
професор

Хмельницький
2024

Титульний аркуш творчої наукової роботи оформлюється за зразком 2.

Зразок 2

**ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
імені ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
Кафедра трудового, земельного та господарського права**

**Навчальна дисципліна:
Земельне право**

**НАУКОВО-ДОСЛІДНА РОБОТА
на тему:
„ ... назва теми ... „**

**Виконала:
Ткаченко
Оксана Дмитрівна,
студент 4 групи 4 курсу
юридичного факультету**

**Перевірив:
Костяшкін
Іван Олександрович,
завідувач кафедри,
доктор юридичних наук,
професор**

Творча наукова робота повинна бути структурованою, тобто після титульного аркуша містити: план, вступ, три (два) розділи, висновки, список використаних джерел. Складові частини творчої наукової роботи не обов'язково починати з нового аркуша. Розділи плану роботи формулюються самостійно студентом як найважливіші напрями розкриття її теми. Виклад роботи подається за наведеним нижче порядком.

ПЛАН

	Стор.
Вступ	2
1. (назва першого розділу)	3
2. (назва другого розділу)	6
3. (назва третього розділу)	9
Висновки	12
Список використаних джерел	14

Вступ

.....
(Виклад змісту вступу)

1. (назва першого розділу)

.....
(Виклад змісту першого розділу)

2. (назва другого розділу)

.....
(Виклад змісту другого розділу)

3. (назва третього розділу)

.....
(Виклад змісту третього розділу)

Висновки

.....
(Виклад змісту висновків)

Список використаних джерел

1. (реквізити джерела)
2. (реквізити джерела)
3. (реквізити джерела) (і т.д. відповідно до вимог оформлення списку джерел).

Нижче списку використаних джерел рукописним способом зазначаються дата виконання реферату і особистий підпис студента.

Оцінювання результатів виконання рефератів і творчих наукових завдань здійснюється відповідно до чинної в університеті системи оцінювання знань в умовах запровадження Європейської кредитно-трансферної системи (ЄКТС) і включається до поточної успішності.

1.6. Підсумковий контроль

1.6.1. Питання для підсумкового контролю

1. Суб'єкти земельних правовідносин.
2. Земельна реформа в Україні.
3. Земельний кодекс України: загальна характеристика.
4. Поняття, структура, види земельних правовідносин.
5. Джерела земельного права.
6. Земельне законодавство: загальна характеристика.
7. Співвідношення земельного права з іншими галузями права.
8. Система земельного права.
9. Принципи земельного права.
10. Поняття, предмет, метод, функції земельного права.
11. Придбання земельних ділянок на підставі цивільно-правових угод.
12. Порядок паювання земель
13. Порядок та форми передачі земель у приватну власність.
14. Права та обов'язки власників земельних ділянок.
15. Спільна часткова власність на землю.
16. Спільна сумісна власність на землю.
17. Право власності на землю юридичних осіб.
18. Поняття і зміст права власності на землю.
19. Виникнення та припинення права власності на землю.
20. Суб'єкти права власності на землю.
21. Підстави виникнення, зміни та припинення земельних правовідносин.
22. Права та обов'язки за договором оренди землі.
23. Суборенда земельної ділянки
24. Поняття та зміст добросусідства
25. Порядок встановлення та дія земельного сервітуту.
26. Припинення дії земельного сервітуту.
27. Права та обов'язки землекористувачів.
28. Право оренди земельної ділянки.
29. Земельні торги.
30. Особливості продажу земельних ділянок іноземцям та іноземним юридичним особам.
31. Загальна характеристика юридичної відповідальності за порушення земельного законодавства.
32. Процес надання та вилучення земель.
33. Правові форми використання земель сільськогосподарського призначення

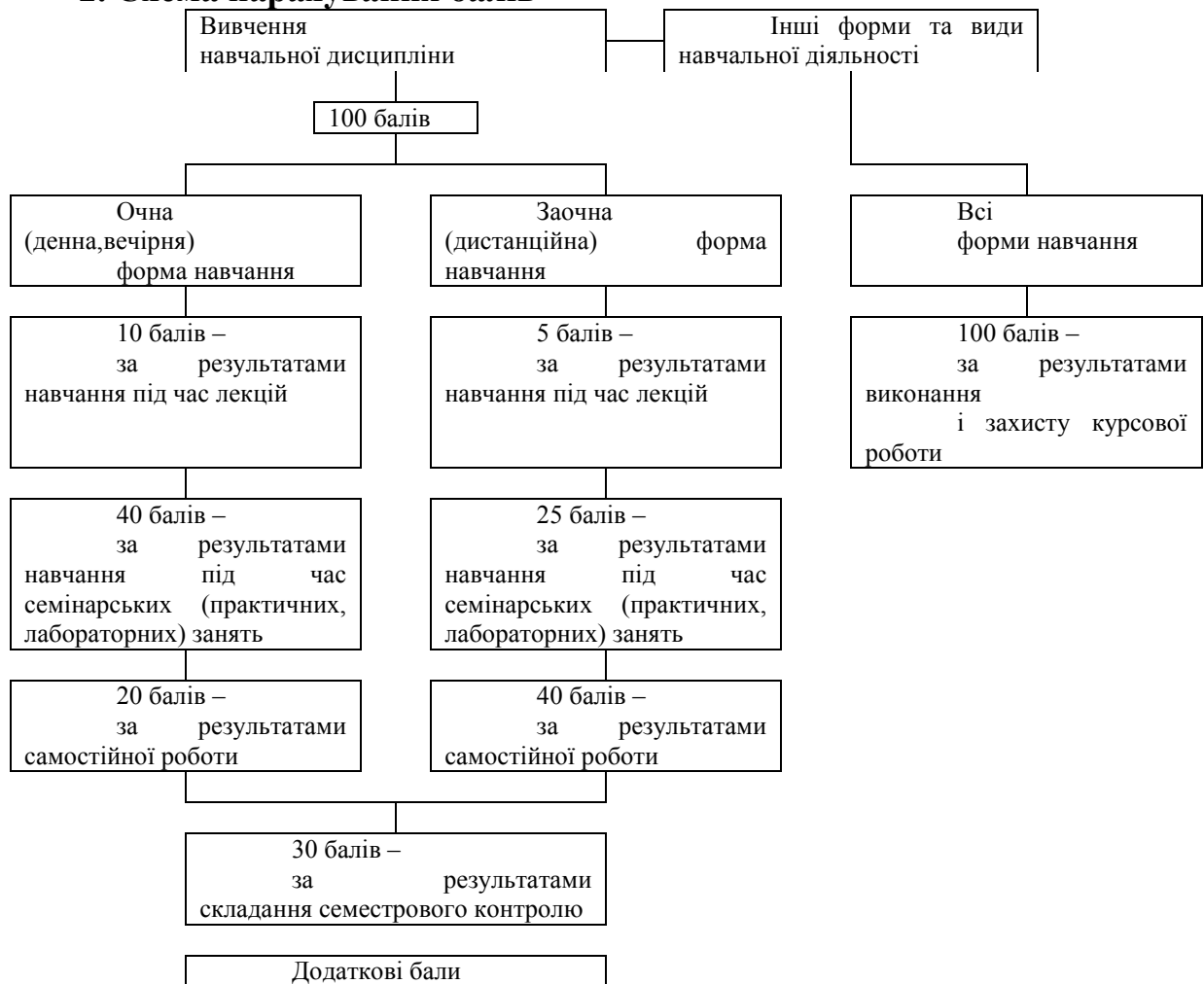
34. Поняття, види земельних спорів та порядок їх вирішення.
35. Поняття та завдання охорони земель.
36. Державна реєстрація земельних ділянок.
37. Державний земельний кадастр.
38. Моніторинг земель.
39. Система органів управління земельним фондом.
40. Підстави зміни, припинення, розірвання та поновлення договору оренди землі.
41. Особливості правового режиму земель водного фонду.
42. Правовий режим земель лісогосподарського призначення.
43. Використання земель історико-культурного призначення.
44. Землі рекреаційного призначення: їх правовий режим та порядок використання.
45. Правовий режим земель природно-заповідного фонду.
46. Використання земель природно-заповідного фонду.
47. Поняття та склад земель природно-заповідного фонду.
48. Використання земельних ділянок з меліоративними землями.
49. Приватизація земель державних та комунальних сільськогосподарських підприємств.
50. Поняття та склад земель сільськогосподарського призначення.
51. Право власності на землю територіальних громад.
52. Встановлення та зміна цільового призначення земель.
53. Поняття та види земель транспорту.
54. Правовий режим земель авіаційного транспорту.
55. Правовий режим земель автомобільного транспорту.
56. Правовий режим земель оборони.
57. Правовий режим земель енергетики.
58. Правовий режим земель зв'язку.
59. Правовий режим земель промисловості.
60. Правовий режим земель житлової і громадської забудови.
61. Викуп земельних ділянок для суспільних потреб.
62. Підстави примусового припинення права власності на землю.
63. Угода про перехід права власності на земельну ділянку.
64. Порядок продажу земельних ділянок державної та комунальної власності
65. Безоплатна передача земельних ділянок.
66. Порядок надання земельних ділянок у постійне користування юридичним особам.
67. Зони особливого режиму використання земель.
68. Зони санітарної охорони земель.
69. Обмеження прав на земельну ділянку.
70. Право власності на землю держави.
71. Склад і межі населених пунктів.
72. Відшкодування втрат сільськогосподарського виробництва.
73. Плата за землю.
74. Державна реєстрація земельних ділянок.

- 75. Контроль за використанням та охороною земель.
- 76. Консервація земель.
- 77. Підстави відшкодування втрат сільськогосподарського та лісогосподарського виробництва.
- 78. Способи захисту прав на земельні ділянки.
- 79. Примусове відчуження земельної ділянки з мотивів суспільної необхідності.
- 80. Порядок використання особливо цінних земель.
- 81. Порядок вилучення земельних ділянок.
- 82. Земельно-правова відповідальність та її особливості.
- 83. Правові моделі приватизації земель.
- 84. Підвідомчість земельних спорів.
- 85. Обмеження прав на земельну ділянку.
- 86. Виділення в натурі земельної частки (паю).
- 87. Порядок продажу земельних ділянок.
- 88. Порядок передачі земельних ділянок в оренду.
- 89. Перехід права на земельну ділянку.
- 90. Право власності на землю громадян.

1.6.2. Приклад екзаменаційного білету

- 1. Поняття, предмет, метод земельного права.
- 2. Підстави зміни, припинення, розірвання та поновлення договору оренди землі.
- 3. Право власності на землю держави.

2. Схема нарахування балів

2.2. Обсяг балів, здобутих студентом під час лекцій з навчальної дисципліни, обчислюється у пропорційному співвідношенні кількості відвіданих лекцій і кількості лекцій, передбачених навчальним планом, і визначається згідно з додатками 1 і 2 до Положення про організацію освітнього процесу в Хмельницькому університеті управління та права.

2.3. З цієї навчальної дисципліни передбачено проведення 9 семінарських занять за денною формою навчання.

За результатами семінарського (практичного, лабораторного) заняття кожному студенту до відповідного документа обліку успішності виставляється кількість балів від 0 до 5 числом, кратним 0,5, яку він отримав протягом заняття.

Критерії поточного оцінювання знань студентів наведені у п.4.3.8. Положення про організацію освітнього процесу в Хмельницькому університеті управління та права (затвердженого 29 травня 2017 року, протокол № 14).

3.1. Рекомендовані джерела

3.1.1. Нормативно-правові акти

1. Конституція України. *Голос України*. 1996. 13.07.96.
2. Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. *Урядовий кур'єр*. 2001. №211-212, 15.11.2001.
3. Лісовий кодекс України від 21.01.1994 р. № 3852-ХІІ (в ред. від 08.02.2006 р. № 3404-ІV). *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 21. Ст.170.
4. Кодекс України про надра від 27.07.1994 р. № 132/94-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 36. Ст. 340.
5. Водний кодекс України від 06.06.1995 р. № 213/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 24. Ст. 189.
6. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-ІV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40. Ст. 356.
7. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 41. Ст. 546.
8. Про оренду землі: Закон України від 6.10.1998 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 10. Ст. 102.
9. Про меліорацію земель: Закон України від 14.01.2000 р. *Урядовий кур'єр*. 16.02.2000.
10. Про Генеральну схему планування території України: Закон України від 7.02.2002 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 30. Ст. 204.
11. Про охорону земель: Закон України від 19.06.2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 39. Ст. 349.
12. Про порядок виділення в натурі (на місцевості) земельних ділянок власникам земельних часток (паїв): Закон України від 22.05.2003 р. *Офіційний вісник України*. 2003. № 26. Ст. 1252.
13. Про землеустрій: Закон України від 22.05.2003 р. *Офіційний вісник України*. 2003. № 25. Ст. 1178. Ст. 122.
14. Положення про моніторинг земель: затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 20.08.1993 р. № 661. ЗП Уряду України. 1994. № 1. Ст. 5.
15. Про державний контроль за використанням та охороною земель: Закон України від 19.06.2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 39. Ст. 350.
16. Про державний земельний кадастр: Закон України від 7 липня 2011 року № 3613–VI. *Офіційний вісник України*. 2011. № 60. Ст. 2405.
17. Про Стратегію сталого розвитку Україна – 2020: Указ Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015. *Урядовий кур'єр*. 2015. 15 січня. № 6.
18. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вирішення питання колективної власності на землю, удосконалення правил землекористування у масивах земель сільськогосподарського призначення, запобігання рейдерству та стимулювання зрошення в Україні: Закон України від 10 липня 2018 року № 2498-VIII.

Відомості Верховної Ради України. 2018. № 60. Ст. 277.

19. Про внесення змін до Земельного кодексу України та деяких інших законодавчих актів щодо протидії рейдерству: Закон України від 5 грудня 2019 року № 0858 (проект). URL: www.rada.gov.ua.
20. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення: Закон України від 31.03.2020 р. № 552-IX. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/552-IX.
21. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення системи управління та дерегуляції у сфері земельних відносин: Закон України від 28 квітня 2021 року № 1423-IX URL: www.rada.gov.ua.
22. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану: Закон України від 24 березня 2022 року № 2145-IX URL: www.rada.gov.ua.
23. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану: Закон України від 12 травня 2022 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2247-20#Text>;
24. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відновлення системи оформлення прав оренди земельних ділянок сільськогосподарського призначення та удосконалення законодавства щодо охорони земель: Закон України від 19 жовтня 2022 року №2698-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2698-20>
25. Про порядок вирішення окремих питань адміністративно-територіального устрою України: Закон України, 28 липня 2023 року № 3285-IX. Голос України від 26.10.2023 № 38.
26. Про практику застосування судами земельного законодавства при розгляді цивільних справ: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 16.04.2004 р. URL: www.rada.gov.ua/.

3.1.2. Література

1. Андрейцев В.І. Земельне право і законодавство суверенної України: Актуальні проблеми практичної теорії. К.: Знання. 2005. 445 с.
2. Андрейцев В.І. Наукова доктрина формування сучасної системи земельного законодавства і права за об'єктами земельних правовідносин: методологічні аспекти. Право України. 2020. №5. С.15-28.
3. Велика українська юридична енциклопедія у 20т. Т.16: Земельне та аграрне право, Харків: Право. 2019. 696с.
4. Вівчаренко О. А. Правова охорона земель в Україні. О. А. Вівчаренко. К.: ЮрінкомІнтер, 2010. 336 с.
5. Гетьман А.П. Теоретико-методологічні засади формування національної доктрини земельного права. Право України. 2020. №5. С.29-42

6. Гринько С.Д., Костяшкін І. О. Право власності на землю територіальних громад. Університетські наукові записки. 2020. № 6 (78). С.174-183.
7. Загурська А. Ринок землі під час війни та чи дійсно купити землю стало простіше? *Юридичний вісник України*. №32-33, 11-31 серпня 2023. С.14-15.
8. Земельне право України: підручник. 3-тє вид., доп. і перероб.; за ред. М. В. Шульги. Харків : Юрайт, 2023. С.179-186.
9. Земельне право України: підручник. Беженар Г. М., Бондар Л. О., Гавриш Н. С. та ін. / за ред. О. О. Погрібного та І. І. Каракаша. К.: Істина, 2009. 600 с.
10. Земельне право України: навчальний посібник / І.І. Каракаш, В. Д. Сидор, Т. Є. Харитоновна та ін. / за ред. І. І. Каракаша та Т. Є. Харитоновної. Одеса: Юридична література, 2017. 588 с.
11. Земельне право України: навч. посіб / А. М. Мірошніченко. Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. К.: Алерта, 2012. 391 с.
12. Кулинич П. Ф. Земельне законодавство України періоду земельної реформи: основні тенденції розвитку. *Право України*. 2020. №5. С.63-75
13. Кулинич П. Ф. Правові проблеми охорони і використання земель сільськогосподарського призначення в Україні: монографія / П. Ф. Кулинич ; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. К.: Логос, 2011. 688 с.
14. Кулинич П.Ф. Деокупація українських територій та відновлення прав громадян на землю. *Юридичний вісник України*. №1-3, 1-24 січня 2023. С.16-18.
15. Кулинич П. Ф. Відкриття другого етапу земельного ринку: міфи, переваги, перспективи. *Юридичний вісник України* №48-49. 1-15 грудня 2024. С.30-31.
16. Коваленко Т. Правові аспекти адаптації земельного законодавства України до законодавства Європейського Союзу [Текст] / Т.Коваленко. Публічне право. 2016. №2. С.19-26.
17. Ковальський Д. В. Земельно-процесуальні правовідносини: монографія. Д. В. Ковальський. К.: ЮрінкомІнтер, 2009. 176с.
18. Костяшкін І. О. Право загального землекористування: монографія. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2010. 148 с.
19. Костяшкін І. О. Правове забезпечення соціальної функції права власності на землю в Україні: монографія. К.-Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2016. 429 с.
20. Костяшкін І. О. Окремі аспекти права власності на землю Українського народу. *Університетські наукові записки*. 2017. № 3. С. 204–214.
21. Костяшкін І.О. Еколого-правові пріоритети у здійсненні прав на землю в Україні. *Економіка. Фінанси. Право*. 2023. № 6. С.86-91 ISSN 2786-5517 (Online), ISSN 2409-1944 (Print).

22. Костяшкін І.О. Навроцький В.А. Конституційно-правові гарантії набуття права приватної власності на землю в Україні. *Економіка. Фінанси. Право*. 2024. № 3. С.94-99 DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2024.3.20>
23. Носік В. В. Право власності на землю Українського народу: Монографія. ЮрінкомІнтер, 2006. 544с.
24. Науково-практичний коментар Земельного кодексу України: (за станом нормат.-прав. актів та суд. практики на 10 квіт. 2013 р.) / А. М. Мірошніченко, Р. І. Марусенко. 5-те вид., змін. і допов. К.: Правова єдність, 2013. 542 с.
25. Носік В. В. Земельне право і законодавство України: системна криза чи зміна парадигми в умовах реалізації цілей сталого розвитку в Україні до 2030 року? *Право України*. 2020. №5. С.76-90.

3.1.3 Додаткові джерела

Тема 1

1. Бондар М. У ВС обговорили особливості адаптації земельного законодавства України до вимог ЄС та гарантії прав на землю// *Юридичний вісник України*. – 2021. - №22-23, 11-24 червня. С.8-9.
2. Бурдін М. Столипінська реформа земельних відносин та її зв'язок із цивілізаційно-правовим розвитком України. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. №10. С.71-76.
3. Бурдін М. Земельні відносини в інституційно-правовому і соціальному вимірі [Текст]. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. №12. С.114-120.
4. Бусуйок Д. Державне управління у сфері раціонального використання й охорони земель: межі регулювання земельного та адміністративного права. *Підприємництво, господарство і право*. 2011. № 6. С. 95-97.
5. Гетьман А. П. Методологічні аспекти розвитку науки про земельне право. *Право України*. 2009. № 9. С. 15-18.
6. Євстигнєєв А. Пріоритетність вимог екологічної безпеки як принцип земельного законодавства України. *Юридична Україна*. 2011. № 2. С. 62-67.14.
7. Костяшкін І.О. До питання конституційно-правових засад соціальної функції права власності на землю в Україні. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 5. – С. 67-74.
8. Костяшкін І.О. Окремі питання правового регулювання цільового призначення земель як умови забезпечення соціальної функції права власності на землю в Україні/ І.О. Костяшкін // *Наукові записки Хмельницького університету управління та права*. – 2013. - № 3 (47). – С 316-323.
9. Костяшкін І.О. Розподіл земель у правовому забезпеченні соціальної функції права власності на землю в Україні // *Прикарпатський юридичний вісник. Збірник наукових праць*. – Івано-Франківськ. –

- Випуск 3 (6). – 2014р. – 364 с. (134-144с.)
- 10.Кулинич П. Проблеми визначення системи земельного права як галузі правової системи України. *Право України*. 2017. №5. С.63-70.
 - 11.Кулинич П. Предмет земельного права України. *Право України*. 2008. № 9. С. 81-87.
 - 12.Лобунько А. Еволюція розвитку поділу земель за їх категоріями як основним цільовим призначенням: історія, методологія. *Землевпорядний вісник*. 2015. №11. С.17-21.
 - 13.Мунтян В. Л. Актуальність екологізації земельного законодавства України. *Право України*. 2012. № 7. С. 28-32.
 - 14.Мірошниченко А. М. Земельна ділянка як об'єкт права: абстракція чи реальність? *Право України*. 2020. №5. С.91-105.
 - 15.Носік В. В. Вступ до курсу „Земельне право України”. *Право України*. 2012. № 7. С. 88-103.
 - 16.Оверковська Т. Землі України як об'єкт правової охорони. Підприємництво, господарство і право. 2015. №1. С.56-61.
 - 17.Правдюк В.М. Поділ земель за цільовим призначенням за законодавством України: монографія. К.: Алерта, 2018. 204 с.
 - 18.Семчик В. І. Земельне право як галузь науки та навчальна дисципліна. *Право України*. 2012. № 7. С. 12-21.
 - 19.Третяк А. Поняття, сутність та зміст раціонального використання землі: теорія, методологія та практика. А. Третяк. *Землевпорядний вісник*. 2015. №8. С.21-25.
 - 20.Федорович В. І. Принципи земельного права України. В. І. Федорович. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2001. Випуск 36. С. 408-412.

Тема 2

1. Бурдін М. Земельні відносини в інституційно-правовому і соціальному вимірі. Підприємництво, господарство і право. 2016. №12. С.114-120.
2. Кулинич П. Проблеми визначення системи земельного права як галузі правової системи України [Текст] / П. Кулинич // *Право України*. – 2017. – №5. - С.63-70.
3. Швець В. Д. Органи державної влади України як суб'єкти земельних правовідносин / за ред. В. І. Семчика. К.: Видавничий дім УкрПОЛ, 2009. 248 с.
4. Шульга М. В. Актуальные правовые проблемы земельных отношений в современных условиях. Харьков: Фірма Консум, 1998. 224 с.

Тема 3

І. Законодавство

1. Про порядок виділення в натурі (на місцевості) земельних ділянок власникам земельних часток (паїв): Закон України від 05.06.2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 38. Ст. 314.
2. Про земельну реформу: Постанова Верховної Ради УРСР від 18.12.1990 р. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 10. Ст. 100.

3. Про прискорення земельної реформи та приватизації землі: Постанова Верховної Ради України від 13.03.1992 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 25. Ст. 355.
4. Про виконання земельного законодавства при реформуванні аграрного сектору економіки: Постанова Верховної Ради України від 11.01.2000 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 6-7. Ст. 45.
5. Про приватизацію земельних ділянок: Декрет Кабінету Міністрів України від 26.12.1992 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 10. Ст. 79 (втратив чинність на підставі Закону України від 14.09.2006 р. № 139-V).
6. Про невідкладні заходи щодо прискорення земельної реформи у сфері сільськогосподарського виробництва: Указ Президента України від 10.11.1994 р. *Голос України*. 1994.
7. Про порядок паювання земель, переданих у колективну власність сільськогосподарським підприємствам і організаціям: Указ Президента України від 08.08.1995 року. *Урядовий кур'єр* від 12.08.1995 р. № 121.
8. Про гарантування захисту економічних інтересів та поліпшення соціального забезпечення селян-пенсіонерів, які мають право на земельну частку (пай): Указ Президента України від 15.12.1998 р. *Офіційний вісник України*. 1998. № 50. Ст. 24.
9. Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки: Указ Президента України від 03.12.1999 р. *Офіційний вісник України*. 1999. № 49. Ст. 11.
10. Про Основні напрямки земельної реформи в Україні на 2001-2005 роки: Указ Президента України від 30.05.2001 р. *Офіційний вісник України*. 2001. № 22. Ст. 986.
11. Про додаткові заходи щодо соціального захисту селян-власників земельних ділянок та земельних часток (паїв): Указ Президента України від 02.02.2002 р. *Офіційний вісник України*. 2002. № 6. Ст. 239.
12. Про затвердження порядку реєстрації договорів оренди земельної частки (паю): Постанова Кабінету Міністрів України від 24.01.2000 р. *Офіційний вісник України*. 2000. № 4. Ст. 113.
13. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення: Закон України від 31.03.2020 р. № 552-IX. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/552-IX>.

II. Література

1. Андрейцев В. І. Правові засади земельної реформи і приватизації земель в Україні: Навч.-практ. посіб. К.: Істина, 1999. 320 с.
2. Будзілович І. Фактори негативного впливу на правове забезпечення земельної реформи в Україні / І. Будзілович, А. Юрченко. *Право України*. 1998. № 7. С. 24-29.
3. Гуменюк В. І. Земельна реформа: правові аспекти / В. І. Гуменюк, В. П. Паліюк. Київ: ВД „Ін Юре”, 2005. 368 с. 27

4. Заєць О. І. Правове забезпечення сучасної земельної реформи. Земельне право: підручник. Шульга М. В., Багай Н. О., Гордєєв В. І. і ін. / за ред. М. В. Шульги. Х.: Право, 2013. § 7. С. 36-48.
5. Заєць О. І. Правові аспекти земельної реформи в Україні. К.: ВПЦ Київський університет, 2006. 185 с.
6. Костяшкін І. О. Правові аспекти соціального використання земель в умовах завершення земельної реформи в Україні. *Visegrad Journal on Human Rights. Bratislava*, 2016. Oct. № 4/2. С. 139–143.
7. Кудінов В. О. Правове регулювання земельної реформи в Україні в умовах Євроінтеграції: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 „земельне право; аграрне право; екологічне право; природноресурсове право”. К., 2010. 18 с.
8. Кулинич П. Ф. Земля громадам - назавжди. І це повинні зрозуміти земельні та інші чиновники. *Юридичний вісник України*. 2019. №12. С.5
9. Петлюк Ю. Реформування земельних відносин у сільськогосподарських підприємствах та організаціях України: історико-законодавчий аспект. Підприємництво, господарство і право. 2010. № 9. С. 21-23.
10. Репін К. Земельна реформа: крізь призму минулого і сучасного. К.Репін. Землевпорядний вісник. 2016. №7. С.30-34.
11. Шавалюк Л. Земельне питання: куди підемо? *Український тиждень*. 2017. №25. С.27-42.

Тема 4

1. Бондар О. Г. Земля як об'єкт права власності за земельним законодавством України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 «земельне право; аграрне право; екологічне право; природноресурсове право». К., 2005. 22 с.
2. Вівчаренко О. А. Право власності на землю в Україні (актуальні проблеми). Івано-Франківськ: ЗАТ Надвірнянська друкарня, 1998. 179 с.
3. Воскобійник М. В. Правове забезпечення комунальної власності на землю: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 „Земельне право; аграрне право; екологічне право; природноресурсове право”. Х., 2007. 20 с.
4. Гринько С.Д., Костяшкін І. О. Право власності на землю територіальних громад. Університетські наукові записки. 2020. № 6 (78). С. 174-183.
5. Гуревський В. К. Право приватної власності громадян України на землі сільськогосподарського призначення. Одеса: Астро Принт, 2000. 136 с.
6. Заставська Л. П. Право власності на землю в Україні (розвиток та основні риси): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 „Земельне право; аграрне право; екологічне право; природноресурсове право”. К., 2003. 19 с.
7. Кальніченко А. Про проблеми колективних земель. Землевпорядний вісник. 2017. №2. С.38-40.
8. Каракаш И. И. Право собственности на землю и право землепользова-

- ния в Украине: Научно-практ. пособие. К.: Истина, 2004. 216 с.
9. Кулинич П. Ф. Земельна децентралізація: як краще передати землю у власність об'єднаних територіальних громад. *Юридичний вісник України*. 2019. №5. С.14.
 10. Комарова О. С. Правове регулювання залучення земельних ділянок комунальної форми власності у господарський обіг: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 „Земельне право; аграрне право; екологічне право; природноресурсове право”. К., 2012. 17 с.
 11. Костяшкін І. Соціальна функція права власності на землю в Україні: поняття та істотні ознаки. *Право України*. 2012. № 6. С. 181–188.
 12. Костяшкін І. О. До питання про зміну форм власності на землю в Україні. *Університетські наукові записки*. 2006. № 3–4. С. 293–297.
 13. Костяшкін І. О. Правові аспекти зміни колективної власності на землю в Україні. *Земельне право України. Теорія і практика*. 2007. № 8-9. С. 33-39.
 14. Костяшкін І.О., Бригінець О.О. Принцип рівності суб'єктів права власності на землю: проблеми правового забезпечення. *Науковий вісник ужгородського національного університету*. 2021. № 65. С. 194-199. (IndexCopernicus) URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/issue/archive>.
 15. Литвинець В. М. Право територіальної громади села на землю: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 „Земельне право; аграрне право; екологічне право; природноресурсове право”. К., 2011. 17 с.
 16. Репін К. Ринок земель: соціально-економічний аспект. *Землевпорядний вісник*. 2017. №2. С.22-25.
 17. Настіна О. І. Право державної власності на землю в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 „земельне право; аграрне право; екологічне право; природноресурсове право”. К., 2011.с. 19

Тема 5

І. Законодавство

1. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: Закон України від 1 липня 2004 року № 1952-IV. URL: www.rada.gov.ua.
2. Про особливості приватизації об'єктів незавершеного будівництва: Закон України від 14.09.2000 р. № 1953-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 45. Ст. 375.
3. Про організацію робіт та методику розподілу земельних ділянок між власниками земельних часток (паїв): Постанова КМУ від 04.02.2004 р. № 122. *Офіційний вісник України*. 2004. № 5. Ст. 241.
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення: Закон України від 31.03.2020 р. № 552-IX. Верховна Рада України. Законодавство

II. Література

1. Глотова О. В. Правове регулювання угод із земельними ділянками в Україні: монографія. Одеса: Фенікс, 2008. 251 с.
2. Гордійчук Д. В Україні з'явиться єдиний земельний банк Юридичний вісник України. №34-36, 1-18 вересня 2023. С.38-39.
3. Дремлюга К. О. Підстави набуття прав на землю громадянами України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 „Земельне право; аграрне право; екологічне право; природноресурсове право”. К., 2010. 21 с.
4. Загурська А. Ринок землі під час війни та чи дійсно купити землю стало простіше? Юридичний вісник України. №32-33, 11-31 серпня 2023. С.14-15.
5. Зубрицький О.В. Правове регулювання обігу земель сільськогосподарського призначення в Україні та країнах ЄС: порівняльно-правовий аспект: дис. ... канд. юрид. наук. К., 2019. 234с.
6. Зубрицький О.В. Правове регулювання ринку сільськогосподарських земель: досвід Нідерландів та Великобританії. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. 2017. № 43. С. 200–204.
7. Зубрицький О.В. Тенденції правового регулювання доступу іноземців до ринку сільськогосподарських земель у країнах Центральної Європи. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія Право. 2017. № 264. С. 111–120.
8. Зубрицький О.В. Правове регулювання обігу сільськогосподарських земель: досвід Німеччини та Франції. Правова держава. 2018. № 29. С. 425-433.
9. Зубрицький О.В. Європейський досвід правового регулювання переважних прав на сільськогосподарські землі. Порівняльно-аналітичне право. 2018. № 1. С. 166–169.
10. Когут Н. Д. Правове забезпечення безоплатної приватизації земель в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 „Земельне право; аграрне право; екологічне право; природноресурсове право”. К., 2011. 20 с.
11. Костяшкін І. О. До питання правового регулювання припинення прав на землю. Університетські наукові записки. 2007. № 1. С. 164–169.
12. Костяшкін І. О. Іпотека землі: проблеми законодавчого регулювання. І. О. Костяшкін. Університетські наукові записки. 2009. № 2. С. 139–142.
13. Костяшкін І. О. Право на безоплатне одержання земельної ділянки: проблеми законодавчого регулювання. Університетські наукові записки. 2010. № 2. С. 149–155.
14. Костяшкін І. О. Безоплатна приватизація землі як умова забезпечення соціальної функції права власності на землю в Україні. І. О. Костяшкін. Бюлетень Міністерства юстиції України. 2013. № 8. С. 61–67
15. Костяшкін І. О. Правове забезпечення обігу земель як умова реалізації

- соціальної функції права власності на землю. Держава і право. Юридичні і політичні науки. Вип. 60. К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2013. С. 330–336.
16. Костяшкін І. О., Заверуха С. В. До питання безоплатного набуття права власності на землю юридичними особами. *Аналітично-порівняльне правознавств.* 2024. № 3. С.445-449 DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.06.72>
 17. Костяшкін І.О. Навроцький В.А. До питання правового забезпечення реквізиції земельної ділянки. *Науковий вісник УжНУ. Серія «Право».* 2024. № 86. С.[150-156](#) DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.3.22>
 18. Кулинич П. Ф. Земельна децентралізація: як краще передати землю у власність об'єднаних територіальних громад. *Юридичний вісник України.* 2018. №5. С.14.
 19. Кулинич П. Ф. Електронні земельні аукціони в Україні, або Коли закон не "дружить" з постановою.
 20. Кулаков В. Ринок землі: за і проти. *Юридичний вісник України.* 2019. №41. С.4.
 21. Ливч Д. Продаж землі іноземцям з ЄС: що підказує Україні досвід європейських країн? *Юридичний вісник України.* №25-26, 16-30 червня 2024. С.30-31.
 22. Марусенко Р.І. Проблеми набуття права власності на землю за набувальною давністю. *Журнал східноєвропейського права.*—2019.No 60. URL: http://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2019/02/marusenko_60.pdf
 23. Настечко К. О. Оформлення прав на земельні ділянки: монографія. Катерина Олександрівна Настечко. К.: Юрінком Інтер, 2012. 240 с.
 24. Приватизація земель за законодавством України: наук.-практ. посіб. (для посадових осіб органів державної влади, органів місцевого самоврядування, установ, організацій). С. В. Гринько, С. Ф. Домбровський, І. О. Костяшкін, А. М. Савчук. Хмельницький: ЦППК, 2009. 78 с.
 25. Попов А. Поняття, зміст і завдання консолідації земель: європейський досвід. А. Попов. *Землевпорядний вісник.* 2015. №1. С.36-40.
 26. Спіжова М.О. Ринок землі сільськогосподарського призначення: сучасний стан та перспективи. *Юридичний вісник «Повітряне і космічне право».* 2018. №46. С. 108–113.
 27. Створення вільного ринку землі с/г призначення в Україні. Аналітичний звіт. URL: <http://www.easybusiness.in.ua>.
 28. Степаненко Т.О. Теоретичні положення обігу земель сільськогосподарського призначення. *Економіка АПК.* 2017. №3. С. 65–71.
 29. Федорович В. І. Набуття прав на землі в Україні іноземними суб'єктами підприємництва: проблеми правового регулювання. *Вісник Львівського університету.* Серія юридична. 2010. Випуск 50. С. 216-223.
 30. Яніцький В. П. Порядок набуття права власності на земельну ділянку в

Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 „Земельне право; аграрне право; екологічне право; природо-ресурсне право”. К., 2007. 18 с.

Тема 6

I. Законодавство

1. Про оренду землі: Закон України від 06.10.1998 р. № 161-XIV (в ред. Закону від 02.10.2003 р. № 1211). *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 10. Ст. 102.
2. Про затвердження Типового договору оренди землі: Постанова КМУ від 03.03.2004 р. № 220. *Офіційний вісник України*. 2004. № 9. Ст. 527.
3. Про концесії на будівництво та експлуатацію автомобільних доріг: Закон України від 14 грудня 1999 року N 1286-XIV. URL: www.rada.gov.ua.
4. Про концесії: Закон України від 16.07.1999 р. № 997-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 41. Ст. 372.
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вирішення питання колективної власності на землю, удосконалення правил землекористування у масивах земель сільськогосподарського призначення, запобігання рейдерству та стимулювання зрошення в Україні: Закон України від 10 липня 2018 року № 2498-VIII. *ВВРУ*. 2018. № 60. Ст. 277.

II. Судова практика

1. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 92, пункту 6 розділу X „Перехідні положення” Земельного кодексу України (справа про постійне користування земельними ділянками) від 22.09.2005 р. № 5-рп/2005. URL: www.rada.gov.ua.

III. Література

1. Бахуринська М. М. Правові засади концесії земельної ділянки за законодавством України / за ред. В. І. Андрейцева. К.: Знання, 2010. 230 с.
2. Білоголовий Я. Чотири аспекти поновлення оренди землі. *Юридичний вісник України*. №47-49, 18-30 листопада 2022. С.19.
3. Бердніков Є. Трансформація інституту постійного землекористування з прийняттям нового Земельного кодексу України / Є. Бердніков, П. Пастушенко. *Право України*. 2004. № 2. С. 60-66.
4. Бусуйок Д. В. Правове регулювання виникнення, здійснення та припинення прав на землю: Навч. посібник / за заг. ред. П. Ф. Кулинина. К.: Вид-во Європейського університету, 2010. 185 с.
5. Дремлюга К. О. Набуття права оренди земельної ділянки: правове регулювання. *Університетські наукові записки*. 2007. № 4 (24). С. 276-278.
6. Каракаш И. И. Право собственности на землю и право землепользова-

- ния в Украине: Научно-практ. пособие. К.: Истина, 2004. 216 с.
7. Качмар О. Користуйся, поки можна! Або правові аспекти постійного користування земельною ділянкою. *Юридична газета*. 2016. №38. С.14-15.
 8. Костяшкін І. О. Правові аспекти соціального використання земель в умовах завершення земельної реформи в Україні. *Visegrad Journal on Human Rights*. Bratislava, 2016. Oct. № 4/2. С. 139–143.
 9. Костяшкін І.О. Луцюк О.В. Правове забезпечення сталого розвитку як умова раціонального використання земель. Науковий вісник УжНУ. Серія «Право». 2021р. Випуск67. С.144-150.
 10. Мірошніченко А. М. Зобов'язальні права користування земельною ділянкою / А. М. Мірошніченко, А. І. Ріпенко. *Право України*. 2012. № 7. С. 40-49.
 11. Носік В. В. Права на чужі земельні ділянки за законодавством зарубіжних країн / В. В. Носік, А. М. Мірошніченко, Р. І. Марусенко. *Земельне право України. Теорія і практика*. 2006. № 4. С. 55-89.
 12. Старостенко Д. Договір про встановлення земельного сервітуту: правові ознаки та істотні умови. *Юридична Україна*. 2015. №2. С.39-49.
 13. Шеїн К. Земля напрокат. Юридичні аспекти оренди. *Юридична газета*. 2016. №38. С.13.
 14. Швець Є. І. Порівняльний аналіз колізій у концесійному законодавстві України. Актуальні проблеми держави і права. *Збірник наукових праць*. 2010. Вип. 52. С. 241-246.

Тема 7

І. Законодавство

1. Про державний кордон: Закон України від 04.11.1991 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 2. Ст. 5.
2. Про природно-заповідний фонд України: Закон України від 16.06.1992 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 34. Ст. 502.
3. Про трубопровідний транспорт: Закон України від 15.05.1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 29. Ст. 139.
4. Про електроенергетику: Закон України від 16.10.1997 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 1. Ст. 1.
5. Про охорону культурної спадщини: Закон України від 08.06.2000 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 39. Ст. 333.
6. Про використання земель оборони: Закон України від 27.11.2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 14. Ст. 209.
7. Правила охорони ліній електрозв'язку: Постанова КМУ від 29.01.1996 р. URL: www.rada.gov.ua.
8. Правила охорони електричних мереж: Постанова КМУ від 04.03.1997 р. *Офіційний вісник України*. 1997. № 10. Стор. 28.
9. Про прикордонний режим: Постанова КМУ від 27.07.1998 р. *Офіційний вісник України*. 1998. № 30. Стор. 33.
10. Порядок встановлення охоронних зон навколо об'єктів, призначених для гідрометеорологічних спостережень та інших видів

гідрометеорологічної діяльності, та режиму їх використання: Постанова КМУ від 11.12.1999 р. № 2262. *Офіційний вісник України*. 1999. № 50. Стор.74.

11. Правила охорони магістральних трубопроводів: Постанова КМУ від 16.11.2002 р. № 1747. *Офіційний вісник України*. 2002. № 47. Ст. 2135.

II. Література

1. Бусуйок Д. В. Обмеження прав на землю за законодавством України: Монографія. К.: ТОВ Видавництво Юридична думка, 2006. 144 с.
2. Вербицька Н. Обмеження прав використання землі: можливість чи зобов'язання. Підприємництво, господарство і право. 2009. № 9. С. 156-159.
3. Костяшкін І.О. Еколого-правові пріоритети у здійсненні прав на землю в Україні. *Економіка. Фінанси. Право*. 2023. № 6. С.86-91 ISSN 2786-5517 (Online), ISSN 2409-1944 (Print).
4. Пейчев К. П. Обмеження права власності на земельні ділянки: окремі питання. *Право України*. 2002. № 8. С. 47-50.
5. Федорович В. І. Добросусідство як інститут земельного права України. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2006. Випуск 42. С. 257-262.
6. Черкаська Н. В. Обмеження прав на земельні ділянки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 „Земельне право; аграрне право; екологічне право; природноресурсове право”. Х., 2008. 19 с.

Тема 8

I. Законодавство

1. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. Ст. 170.
2. Про столицю України – місто-герой Київ: Закон України від 15.01.1999 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 11. Ст. 79.
3. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 09.04.1999 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 20. Ст. 190.
4. Про меліорацію земель: Закон України від 14 січня 2000 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 11. Ст. 90.
5. Про Генеральну схему планування території України: Закон України від 07.02.2002 р. № 3059-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 30. Ст. 204.
6. Про землеустрій: Закон України від 22.05.2003 р. № 858-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 36. Ст. 282.
7. Про державний контроль за використанням та охороною земель: Закон України від 19.06.2003 р. № 963-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 39. Ст. 350.
8. Про охорону земель: Закон України від 19.06.2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 39. Ст. 349.
9. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: Закон України від 01.07.2004 р. *Відомості Верховної Ради*

України. 2004. № 51. Ст. 553.

10. Про регулювання містобудівної діяльності: Закон України від 17.02.2011 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 34. Ст. 343.
11. Про Державний земельний кадастр: Закон України від 07.07.2011 р. Урядовий кур'єр від 30 серпня 2011 року. № 157.
12. Про затвердження Положення про моніторинг земель: Постанова КМУ від 20.08.1993 р. № 661. Зібрання постанов Уряду України. 1994. № 1. Ст. 5.
13. Про затвердження Порядку державної реєстрації прав на нерухоме майно та їх обтяжень і Порядку надання витягів з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно: Постанова КМУ від 22.06.2011 р. № 703. *Офіційний вісник України*. 2011. № 51. Ст. 2035.
14. Деякі питання надання Державним агентством земельних ресурсів та його територіальними органами адміністративних послуг: Постанова КМУ від 01.08.2011 р. № 835. *Офіційний вісник України*. 2011. № 59. Ст. 2374.
15. Про затвердження Порядку ведення інвентаризації земель: Постанова КМУ від 23.05.2012 р. № 513. *Офіційний вісник України*. 2012. № 44. Ст. 1701.
16. Про затвердження Порядку ведення державного земельного кадастру: Постанова КМУ від 17.10.2012 р. № 1051. *Офіційний вісник України*. 2012. № 89. Ст. 3598.
17. Про затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності у сфері насінництва та розсадництва та визначається періодичність здійснення планових заходів державного нагляду (контролю) Державною службою з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів: Постанова КМУ від 16 січня 2019 р. № 23. Електронний ресурс <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/23-2019-%D0%BF#Text>

III. Література

1. Бусуйок Д.В. Управлінські та сервісні відносини в земельному праві України: монографія. К.: Ніка-Центр, 2017. С.352.
2. Бусуйок Д. В Вплив земельної реформи на розвиток державного управління в галузі використання й охорони земель України наприкінці XX – початку XXI ст. Підприємництво, господарство і право. 2011. № 5. С. 69-72.
3. Бусуйок Д. В. Державне управління у сфері раціонального використання й охорони земель: межі регулювання земельного та адміністративного права. Підприємництво, господарство і право. 2011. № 6. С. 95-97.
4. Бусуйок Д. В. Поняття державного земельного кадастру. Підприємництво, господарство і право. 2010. № 11. С. 78-80.
5. Бусуйок Д. В. Поняття державного управління земельним фондом в Україні. Право України. 2008. № 10. С. 120-125.
6. Бусуйок Д. В. Правове регулювання процедури здійснення державного

- управління у сфері використання і охорони земель. Часопис Київського університету права. 2010. № 3. С. 210-214.
7. Бондаренко Н. Конфіскація земельних ділянок у власність держави. Юридичний вісник України №20-22, 17-31 травня 2024. С.38-39.
 8. Боровий В. Застосування зонінгу при визначенні площ земель під прибудинкові території. Землевпорядний вісник. 2016. №10. С.22-27.
 9. Грабовець Н. О. Правове забезпечення основних видів земельно-кадастрової діяльності в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 „Земельне право; аграрне право; екологічне право; природноресурсове право”. К., 2011. 18 с.
 10. Гривнак К. Про плату за землю. Землевпорядний вісник. 2016. №4. С.36- 38.
 11. Евсюков Т. Актуальність і перспективи впровадження 3D-кадастру в Україні. Землевпорядний вісник. – 2016. №2. С.28-33.
 12. Кірічек Ю. Як зароджувалася і розвивалася оцінка земель. Землевпорядний вісник. 2016. №10. С.28-33.
 13. Кірічек Ю. Стан та шляхи розвитку нормативної грошової оцінки земель. Землевпорядний вісник. 2017. №5. С.24-29.
 14. Лісова Т. В. Правове забезпечення землеустрою в Україні: Монографія. Х.: ЗАТ „Харківська друкарня № 16”, 2005. 168 с.
 15. Мартин А. Децентралізація влади в Україні: землевпорядний аспект. Землевпорядний вісник. 2015. №4. С.20-25.
 16. Мартин А. Землеустрій в Україні: сьогодення та майбутнє. Землевпорядний вісник. 2016. №8. С.10-13.
 17. Петлюк Ю. С. Правові аспекти здійснення моніторингу земель в Україні. Вісник Академії адвокатури України. 2011. № 2(21). С. 246-247.
 18. Савчук В. Межі адміністративно-територіальних одиниць у контексті нових змін// Право України. – 2022. - №2. – С.132-144.
 19. Світличний О. Зміст управлінських відносин у галузі земельних ресурсів у контексті оптимізації системи органів виконавчої влади. Підприємництво, господарство і право. 2011. № 9. С. 115-118.
 20. Світличний О. Роль самоврядного контролю при використанні й охороні земельних ресурсів. Олександр Світличний. Підприємництво, господарство і право. 2011. № 10. С. 93-96.
 21. Хом'яченко С. І. Правове забезпечення контролю за використанням та охороною земель в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 „Земельне право; аграрне право; екологічне право; природноресурсове право”. С. І. Хом'яченко. К., 2004. 19 с.
 22. Шипулін В. Кадастри та інфраструктура просторових даних у системі земельного адміністрування [Текст]. В.Шипулін. Землевпорядний вісник. 2016. №2. С.34-38.
 23. Солов'яненко Н. Грошова оцінка деградованих і малопродуктивних земель та їх екологічнобезпечне використання. Землевпорядний вісник. 2016. №1. С.28-31.

24. Солов'яненко Н. Оцінка земель: теорія, методологія, практика [Текст]. Н. Солов'яненко. Землевпорядний вісник. 2016. №7. С.36-41.
25. Олексіюк М. У пошуках справедливості. Орендна плата за землі державної та комунальної власності. Юридична газета. 2016. №38. С.22-23
26. Солов'яненко Н. Нормативна грошова оцінка земель сільськогосподарського призначення на новій інформаційній основі. Землевпорядний вісник. 2016. №11. С.27-31.
27. Сердюк С. Шляхи вдосконалення державного регулювання обігу земель державної та комунальної власності в Україні. Аспекти публічного управління. 2016. №8. С.25-32.
28. Сохнич А. Управління земельними ресурсами в системі технології блокчейн. Землевпорядний вісник. 2017. №5. С.30-34.
29. Третяк А. Понятійні аспекти і сутність термінів "землеустрій" та "землевпорядкування" в Україні. Землевпорядний вісник. 2016. №12. С.16-20.
30. Швець В. Контроль та нагляд щодо додержання законів в сфері землекористування. Публічне право. 2015. №2. С.225-229.

Тема 9

1. Кузіна І. Охорона земель в Україні. І. Кузіна. Юридична газета. 2015. №41. С.13-15.
2. Місінкевич Л. Л., Місінкевич А. Л. Правові проблеми охорони та відновлення земель під час дії воєнного стану в Україні. Часопис Хмельницького університету управління та права. «Університетські наукові записки». 2022 р. № 5-6 (89-90). С. 27 -34.
3. Оверковська Т. Землі України як об'єкт правової охорони. Підприємництво, господарство і право. 2015. №1. С.56-61.

Тема 10

I. Законодавство

1. Цивільно-процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV. URL: www.rada.gov.ua.
2. Господарсько-процесуальний кодекс України від 06.11.1991 р. № 1798-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 6. Ст. 56.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-X. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1984. № 51. Ст. 1122.
4. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. № 2747-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35-36, № 37. Ст. 446.
5. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 7.07.2010 р. № 2453-VI. URL: www.rada.gov.ua.
6. Про третейські суди: Закон України від 11.05.2004 р. № 1701-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 35. Ст. 412.

II. Судова практика

1. Рішення Конституційного суду України "У справі за конституційним поданням Вищого адміністративного суду України щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 143 Конституції України, пунктів "а", "б", "в", "г" статті 12 Земельного кодексу України, пункту 1 частини першої статті 17 Кодексу адміністративного судочинства України" від 01.04.2010 №10-рп/2010. *Офіційний вісник України*. № 27 (23.04.2010). Ст. 1069
2. Про практику застосування судами земельного законодавства при розгляді цивільних справ: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 16.04.2004 р. № 7. URL: www.rada.gov.ua.
3. Про деякі питання практики розгляду справ у спорах, що виникають із земельних відносин: Постанова пленуму Вищого господарського суду України від 17.05.2011 р. № 6. URL: www.rada.gov.ua.
4. Про деякі питання юрисдикції загальних судів та визначення підсудності цивільних справ: Постанова пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 01.03.2013 № 3. URL: www.rada.gov.ua.
5. ОГЛЯД судової практики Верховного Суду в господарських справах за участю сільськогосподарських кооперативів за 2018–2023 роки URL:https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/oglyady/Oglyad_KGS_kooperativi.pdf
6. ДАЙДЖЕСТ судової практики Великої Палати Верховного Суду в земельних спорах за участю органів Держгеокадастру URL:<https://land.gov.ua/wp-content/uploads/2020/12/Daidzhest-VP-VS.pdf>

III. Література

1. Балюк Г. І. Деякі проблеми вирішення судами земельних спорів. Бюлетень Міністерства юстиції України. 2008. № 6 (80). С. 68-81.
2. Ващишин М. Я. Розмежування компетенції органів, які вирішують земельні спори. М. Я. Ващишин. Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: Зб. наук. статей. Випуск 28. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені В. Стефаника, 2012. С. 216-223.
3. Вівчаренко О. А. Гарантії права власності на землю в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 „Земельне право; аграрне право; екологічне право; природноресурсове право”. К., 2005. 20 с.
4. Ільницький О. В. Земельні спори та порядок їх вирішення в Україні: адміністративно-правовий підхід: монографія. Львів: ФОП П’ятаков, 2011. 338с.
5. Коваленко Т. Практика Європейського суду з прав людини як джерело земельного права України. *Юридична Україна*. 2016. №11-12. С.82-88.
6. Бусуйок Д.В. Правові засади медіації як альтернативного способу вирішення земельних конфліктів. *Часопис Київського університету*

права. 2019. № 1. С. 201–204.

7. Ковтун О. М. Розмежування цивільної, господарської та адміністративної судових юрисдикцій у вирішенні земельних спорів і перспективи запровадження спеціальної земельної юрисдикції в Україні. *Вісник Академії адвокатури України*. 2010. № 2 (18). С. 149-151.
8. Костяшкін І. О. Вирішення спорів щодо земельних ресурсів. *Вирішення спорів у сфері природокористування* / Вісьтак М. Я., Жолнович О. І., Кагановська Т. Є. та ін., під ред. У. Гелльманна, К. П. Пейчева. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права. 2015. С. 40–58.
9. Котелевець А. Особливості правозастосовної практики судів у земельних спорах [Текст]. А.Котелевець. *Вісник Верховного Суду України*. 2016. №1. С.33-38.
10. Лейба Л. В. Земельні спори та порядок їх вирішення / за ред. проф. М. В. Шульги. Х.: Право, 2007. 160 с.
11. Мірошніченко А. М. Обрання належного способу захисту прав на земельні ділянки. *Адвокат*. 2011. № 1 (124). С. 26-31.
12. Мохнюк Д. Спосіб захисту (Усунення перешкод у користуванні земельною ділянкою). *Юридична газета*. 2015. №29-30. С.18-19.
13. Погрібний О. О. Щодо місця інституту земельних спорів у системі земельного права. *Право України*. 2009. № 9. С. 11-14.
14. Подцерковний О. Способи захисту прав у земельних відносинах. *Право України*. 2009. № 9. С. 34-39.
15. Яцун О. В. Особливості провадження по земельним спорам за участю суб'єктів публічної адміністрації в порядку адміністративного судочинства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 „Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право”. Запоріжжя, 2011. 17 с.

Тема 11

І. Законодавство

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-ІІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст.131.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-Х. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1984. № 51. Ст. 1122.
3. Постанова Кабінету Міністрів України „Про Порядок визначення та відшкодування збитків власникам землі та землекористувачам” від 19.04.1993 р. № 284. *Зібрання постанов Уряду України*. 1993. № 10. Ст. 193.

ІІ. Література

1. Дрозд О. Ю. Адміністративна відповідальність за самовільне зайняття земельної ділянки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 „Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право”. О. Ю. Дрозд. К., 2010. 20 с.

2. Літошенко О. Спеціальний вид юридичної відповідальності за порушення земельного законодавства. Підприємництво, господарство і право. 2015. №5. С.67-70.
3. Лейба Л. В. Цивільно-правова відповідальність за порушення земельного законодавства як гарантія земельних прав. Проблеми законності. 2009. Вип. 102. С. 96-102.99
4. Мілімко Л. В. Адміністративна відповідальність за правопорушення у сфері земельних відносин: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 „Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право”. Ірпінь, 2009. 20 с.
5. Насушна О. Загальна характеристика адміністративних правопорушень у сфері земельних правовідносин. Підприємництво, господарство і право. 2010. № 9. С. 100-103.
6. Оверковська Т. Господарсько-правова відповідальність у сфері охорони земель України від забруднення та псування. Підприємництво, господарство і право. 2010. № 2. С. 62-65.
7. Саркісова Т. Б. Земельне правопорушення як підстава юридичної відповідальності в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 „Земельне право; аграрне право; екологічне право; природноресурсове право”. К., 2012. 17 с.100
8. Сморгж К. О. Особливості кримінальної відповідальності у сфері забруднення та псування земель. Право і суспільство. 2010. № 5. С. 145-149.
9. Хом'яченко С. І. Поняття і види земельних правопорушень. Предпринимательство, хозяйство и право. 2000. № 8. С. 65-67.
- 10.Швець В. Контроль та нагляд щодо додержання законів в сфері землекористування. Публічне право. 2015. №2. С.225-229.
- 11.Чорногуз А. Ф. Відшкодування збитків власникам землі та землекористувачам за земельним законодавством України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 „Земельне право; аграрне право; екологічне право; природноресурсове право”. К., 2012. 20 с.

Тема 12

І. Законодавство

1. Про колективне сільськогосподарське підприємство: Закон України від 14.02.1992 р. № 2114-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 20. Ст. 272.
2. Про сільськогосподарську кооперацію: Закон України від 17.07.1997 р. № 469/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 39. Ст. 261.
3. Про меліорацію земель: Закон України від 14.01.2000 р. № 1389. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 11. Ст. 90.
4. Про оптові ринки сільськогосподарської продукції: Закон України від 25.06.2009 р. № 1561-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2009. № 51. Ст. 755
5. Про суцільну агрохімічну паспортизацію земель

- сільськогосподарського призначення: Указ Президента України від 02.12.1995 р. № 1118/95. Урядовий кур'єр від 14.12.1995 р. № 187-188.
6. Про затвердження Порядку консервації земель: Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 26.04.2013 р. № 283. *Офіційний вісник України*. 2013. № 42. Ст. 1525.
 7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення: Закон України від 31.03.2020 р. № 552-IX. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/552-IX.

II. Література

1. Барабаш А. Правовий режим земельних ділянок, наданих для ведення товарного сільськогосподарського виробництва приватними власниками та користувачами / А. Барабаш, Р. Барабаш. *Право України*. 2007. № 4. С. 111-114.
2. Барабаш Н. П. Поняття „правовий режим земель”: підходи до тлумачення. Н. П. Барабаш. *Вісник Львівського університету*. Серія юридична. 2009. Вип. 49. С. 179-189.
3. Григор'єва Х.А. Державна підтримка сільського господарства України: проблеми правового забезпечення: монографія. Херсон: Видавничий дім Гельветика, 2019. 596с.
4. Гребенюк М. Особливості правового режиму земель сільськогосподарського призначення: проблеми, перспективи, зарубіжний досвід. *Право України*. 2007. № 9. С. 41-45.
5. Дейнінгер К. 26 років земельної реформи: стакан наполовину порожній чи повний? Що потрібно зробити Україні, аби збільшити продуктивність і зростання сільського господарства в 2016-2020 роках. *Юридична газета*. 2016. №42. С.12-13.
6. Загурська А. Ринок землі під час війни та чи дійсно купити землю стало простіше? *Юридичний вісник України*. №32-33, 11-31 серпня 2023. С.14-15.
7. Землі сільськогосподарського призначення: права громадян України. Науково-навчальний посібник. Титова Н. І., Позняк С. П., Гуревський В. К. і ін. / за ред. докт. юрид. наук, проф. Н. І. Титової. Львів: ПАІС, 2005. Розділ 4, 10. С. 76-86; 194-228.
8. Кальніченко А. Про проблеми колективних земель. *Землевпорядний вісник*. 2017. №2. С.38-40.
9. Костяшкін І. О. Проблеми законодавчого забезпечення реалізації права власності на землі сільськогосподарського призначення. *Університетські наукові записки*. 2008. № 4. С. 214–217.
10. Костяшкін І.О. Луцюк О.В. Правове забезпечення сталого розвитку як умова раціонального використання земель. *Науковий вісник УжНУ. Серія «Право»*. 2021р. Випуск67. С.144-150.
11. Кулинич П. Ф. Правові проблеми охорони і використання земель сільськогосподарського призначення в Україні. К.: Логос, 2011. 688 с.

12. Лисанец О. С. Земельно-правовые основы огородничества граждан: монография. Х.: ФИНН, 2011. 176 с.
13. Луняченко А. В. Правовий режим земель сільськогосподарського призначення, які належать громадянам на праві власності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 „Земельне право; аграрне право; екологічне право; природноресурсове право”. К., 2002. 16 с.
14. Попов А. Наукові підходи щодо визначення поняття консолідації земель сільськогосподарського призначення. Землевпорядний вісник. 2016. №3. С.31- 35.
15. Репін К. Ринок земель: соціально-економічний аспект. Землевпорядний вісник. 2017. №2. С.22-25.
16. Санніков Д. В. Особливості використання і охорони земельних ділянок для садівництва громадян / за заг. ред. М. В. Шульги. Х.: ФИНН, 2010. 160 с.
17. Солов'яненко Н. Інтеграційні процеси аграрного сектору економіки України в умовах ринкових земельних відносин. Землевпорядний вісник. 2016. №5. С.27-31.
18. Солов'яненко Н. Нормативна грошова оцінка земель сільськогосподарського призначення на новій інформаційній основі. Землевпорядний вісник. 2016. №11. С.27-31.
19. Третьяк А. Поняття, сутність та зміст раціонального використання землі: теорія, методологія та практика. Землевпорядний вісник. 2015. №8. С.21-25.
20. Ходаківська О. Земельні відносини у сільському господарстві: стан, проблеми та перспективи розвитку. Землевпорядний вісник. 2015. №7. С.18-22.
21. Янчук В. В. Правова охорона земель сільськогосподарського призначення. К., 1987. 80 с.

Тема 13

І. Законодавство

1. Про основи містобудування: Закон України від 16.11.1992 р. № 2780-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 52. Ст. 683.
2. Про рекламу: Закон України від 03.07.1996 р. № 270/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 39. Ст. 181.
3. Про планування та забудову територій: Закон України від 20.04.2000 р. № 1699-ІІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 31. Ст. 250. (діяв до набуття чинності Законом України „Про регулювання містобудівної діяльності” від 17.02.2011 р. № 3038-VІ)
4. Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку: Закон України від 29.11.2001 р. № 2866-ІІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 10. Ст. 78.
5. Про Генеральну схему планування території України: Закон України від 07.02.2002 р. № 3059-ІІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. №

30. Ст. 204.
6. Про благоустрій населених пунктів: Закон України від 06.09.2005 р. № 2807-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 49. Ст. 517.
7. Про комплексну реконструкцію кварталів (мікрорайонів) застарілого житлового фонду: Закон України від 22.12.2006 р. № 525-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2007. № 10. Ст. 88.
8. Про будівельні норми: Закон України від 05.11.2009 р. № 1704-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 5. Ст. 41.
9. Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності: Закон України від 17.11.2009 р. № 1559-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 1. Ст. 2.
10. Про регулювання містобудівної діяльності: Закон України від 17.02.2011 р. № 3038-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 34. Ст. 343.
11. Про затвердження Типових правил розміщення зовнішньої реклами: Постанова КМУ від 29.12.2003 р. № 2067. *Офіційний вісник України* від 09.01.2004. 2003. № 52. Ст. 2817.
12. Про затвердження Порядку складання плану земельно-господарського устрою території населеного пункту: Постанова КМУ від 22.02.2008 р. № 79. *Офіційний вісник України*. 2008. № 15. Ст. 386.
13. Питання прийняття в експлуатацію закінчених будівництвом об'єктів: Постанова КМУ від 13.04.2011 р. № 461. *Офіційний вісник України*. 2011. № 32. Ст. 1359.
14. Про порядок обміну інформацією між містобудівним та державним земельним кадастрами: Постанова КМУ від 25.05.2011 р. № 556. *Офіційний вісник України* від 10.06.2011 р. 2011. № 41. Ст. 1670.
15. Про затвердження Порядку видачі будівельного паспорта забудови земельної ділянки: Наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 05.07.2011 р. № 103. *Офіційний вісник України* від 12.08.2011. 2011. № 59. Ст. 2391.
16. Про затвердження Порядку розміщення тимчасових споруд для проведення підприємницької діяльності: Наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 22.11.2011 р. № 244. *Офіційний вісник України*. 2011. № 94. Ст. 3443.
17. Деякі аспекти набуття права власності на об'єкти безхазяйного нерухомого майна: Роз'яснення Міністерства юстиції України від 13.10.2011 р. Бізнес-Бухгалтерія-Право. Податки. Консультації від 14.11.2011. 2011. № 46. Стор. 45.
18. Про затвердження Державних санітарних правил планування та забудови населених пунктів: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 19.06.1996 р. № 173. <http://zakon1.rada.gov.ua>

II. Література

1. Бакай О. А. Щодо питання про поняття земель, які використовуються під забудову. Підприємництво, господарство і право. 2002. № 2. С. 105-106.133
2. Боровий В. Застосування зонінгу при визначенні площ земель під прибудинкові території. Землевпорядний вісник. 2016. №10. С.22-
3. Іванова Є. О. Правове регулювання використання земель житлової та громадської забудови: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 „Земельне право; аграрне право; екологічне право; природноресурсове право”. Х., 2007. 18 с.
4. Крамаренко О. Види земель для будівництва багатоквартирних житлових будинків у містах. Підприємництво, господарство і право. 2010. № 4. С. 67-70.
5. Ріпенко А. І. Правове регулювання використання земель житлової та громадської забудови для благоустрою: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 „Земельне право; аграрне право; екологічне право; природноресурсове право”. К., 2010. 20 с.
6. Сіряченко І. І. Правове регулювання цільового використання земель в межах населених пунктів України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 „Земельне право; аграрне право; екологічне право; природноресурсове право”. Х., 2013. 20 с.

Тема 14

I. Законодавство

1. Лісовий кодекс України від 21.01.1994 р. № 3852-ХІІ (в ред. від 08.02.2006 р.). *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 21. Ст. 170.
2. Водний кодекс України від 06.06.1995 р. № 213/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 24. Ст. 189.
3. Про питну воду та питне водопостачання: Закон України від 10.01.2002 р. № 2918-ІІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 16. Ст. 112.
4. Про аквакультуру: Закон України від 18.09.2012 р. № 5293-VI. *Офіційний вісник України*. 2012. № 79. Ст. 3193.
5. Про фермерське господарство: Закон України від 19.06.2003 р. № 973-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 45. Ст. 363.
6. Про затвердження Порядку визначення розмірів і меж водоохоронних зон та режиму ведення господарської діяльності в них: Постанова КМУ від 08.05.1996 р. № 486. Зібрання постанов Уряду України. 1996. № 10. Ст. 318.
7. Про затвердження Порядку користування землями водного фонду: Постанова КМУ від 13.05.1996 р. № 502. Зібрання постанов Уряду України. 1996. № 11. Ст. 326.
8. Про затвердження переліку внутрішніх водних шляхів, що належать до категорії судноплавних Постанова КМУ від 12.06.1996 р. № 640. Зібрання постанов Уряду України. 1996. № 13. Ст. 364.
9. Про розміри та Порядок визначення втрат сільськогосподарського і лісгосподарського виробництва, які підлягають відшкодуванню

Постанова КМУ від 17.11.1997 р. № 1279. *Офіційний вісник України*. 1997. № 47. Ст. 40.

10. Про затвердження Порядку складання паспортів річок і Порядку установлення берегових смуг водних шляхів та користування ними: Постанова КМУ від 14.04.1997 р. № 347. *Офіційний вісник України*. 1997. № 16. Стор. 80.
11. Про правовий режим зон санітарної охорони водних об'єктів: Постанова КМУ від 18.12.1998 р. № 2024. *Офіційний вісник України*. 1998. № 51. Стор. 31.
12. Про затвердження Правил охорони поверхневих вод від забруднення зворотними водами: Постанова КМУ від 25.03.1999 р. № 465. *Офіційний вісник України*. 1999. № 13. Ст. 518.
13. Про затвердження Порядку видачі дозволів на проведення робіт на землях водного фонду: Постанова КМУ від 12.07.2005 р. № 557. *Офіційний вісник України*. 2005. № 28. Ст. 1631.
14. Про затвердження Порядку поділу лісів на категорії та виділення особливо захисних лісових ділянок: Постанова КМУ від 16.05.2007 р. № 733. *Офіційний вісник України*. 2007. № 37. Ст. 1483.
15. Про затвердження Правил відтворення лісів: Постанова КМУ від 01.03.2007 р. № 303. *Офіційний вісник України*. 2007. № 16. Ст. 589.
16. Про врегулювання питань щодо спеціального використання лісових ресурсів: Постанова КМУ від 23.05.2007 р. № 761. *Офіційний вісник України*. 2007. № 39. Ст. 31.
17. Про затвердження Порядку ведення державного лісового кадастру та обліку лісів: Постанова КМУ від 20.06.2007 р. № 848. *Офіційний вісник України*. 2007. № 46. Ст. 1885.

II. Література

1. Кононов В. В. Правовий режим земель прибережних захисних смуг в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 „Земельне право; аграрне право; екологічне право; природно-ресурсове право”. К., 2013. 16 с.
2. Кулинич П. Ф. Правовий режим поєззахисних лісосмуг та проблеми його вдосконалення. *Право України*. 2007. № 11. С. 62-68.
3. Науково-практичний коментар Водного кодексу України. Багай Н. О., Кобецька Н. Р., Мироненко І. В. та ін. / за заг. ред. Н. Р. Кобецької. К.: Юрінком Інтер, 2010. 360 с.
4. Чопик О. П. Правові форми використання земель лісогосподарського призначення. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична* – 2010. Вип. 4. С. 203-211.
5. Чопик О. П. Про заходи охорони земель лісогосподарського призначення. *Юридична Україна*. 2011. № 2. С. 68-74.
6. Міненко С. Структура земель водного фонду України. Підприємництво, господарство і право. 2013. № 7. С. 68-71.

I. Законодавство

1. Конвенція про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як середовище існування водоплавних птахів (Рамсарська конвенція від 02.02.1971 р.), ратифікована Законом України Про участь України в Конвенції про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як середовище існування водоплавних птахів від 29.10.1996 р. № 437/96-вр. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 50. Ст. 257.
2. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. № 1264-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 41. Ст. 546.
3. Про природно-заповідний фонд України: Закон України від 16.06.1992 р. № 2456-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 34. Ст. 502.
4. Про фізичну культуру і спорт: Закон України від 24.12.1993 р. № 3808-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 14. Ст. 80.
5. Про туризм: Закон України від 15.09.1995 р. № 324/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 31. Ст. 241.
6. Про охорону культурної спадщини: Закон України від 08.06.2000 р. № 1805-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 39. Ст. 333.
7. Про курорти: Закон України від 05.10.2000 р. № 2026-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 50. Ст. 435.
8. Про охорону археологічної спадщини: Закон України від 18.03.2004 р. № 1626-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 26. Ст. 361.
9. Про Перелік пам'яток культурної спадщини, що не підлягають приватизації: Закон України від 23.09.2008 р. № 574-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2009. № 8. Ст. 105.
10. Про екологічну мережу України: Закон України від 24.06.2004 р. № 1864-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 45. Ст. 502.
11. Про мораторій на зміну цільового призначення окремих земельних ділянок рекреаційного призначення в містах та інших населених пунктах: Закон України від 17.03.2011 р. № 3159-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 40. Ст. 400.
12. Про біосферні заповідники України: Указ Президента України від 26.11.1993 р. № 563/93. Урядовий кур'єр від 02.12.1993 р. № 173.
13. Про резервування цінних природних територій для наступного заповідання: Указ Президента України від 24.04.1998 р. № 374/98. *Офіційний вісник України*. 1998. № 17. Ст. 620.
14. Про території природно-заповідного фонду загальнодержавного значення: Указ Президента України від 21.02.2002 р. № 167/2002. *Офіційний вісник України*. 2002. № 9. Ст. 394.139
15. Про Положення про Міністерство культури України: Указ Президента України від 06.10.2011 р. № 388/2011. *Офіційний вісник України*. 2011. № 29. Ст. 1226.
16. Про затвердження переліку водних об'єктів, що відносяться до категорії лікувальних: Постанова Кабінету Міністрів України від 11.12.1996 р. №

1499. Зібрання постанов Уряду України. 1996. № 21. Ст. 584.
17. Про заходи щодо охорони водно-болотних угідь, які мають міжнародне значення: Постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.1995 р. № 935. Зібрання постанов Уряду України. 1996. № 3. Ст. 104.
18. Про затвердження Списку історичних населених місць України: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.07.2001 р. № 878. *Офіційний вісник України*. 2001. № 31. Ст. 1402.
19. Про затвердження Порядку визначення категорій пам'яток для занесення об'єктів культурної спадщини до Державного реєстру нерухомих пам'яток України: Постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2001 р. № 1760. *Офіційний вісник України*. 2001. № 52. Ст. 2372.
20. Про затвердження Порядку укладення охоронних договорів на пам'ятки культурної спадщини: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.2001 р. № 1768. *Офіційний вісник України*. 2002. № 1. Ст. 6.
21. Про Порядок надання водно-болотним угіддям статусу водно-болотних угідь міжнародного значення: Постанова Кабінету Міністрів України від 29.08.2002 р. № 1287. *Офіційний вісник України*. 2002. № 36. Ст. 1693.
22. Про затвердження Порядку видачі дозволів на проведення археологічних розвідок, розкопок, інших земляних робіт на території пам'ятки, охоронюваній археологічній території, в зонах охорони, в історичних ареалах населених місць, а також досліджень решток життєдіяльності людини, що містяться під землею поверхнею, під водою на території України: Постанова Кабінету Міністрів України від 13.03.2002 р. № 316. *Офіційний вісник України*. 2002. № 12. Ст. 585.
23. Про затвердження Порядку визначення меж та режимів використання історичних ареалів населених місць, обмеження господарської діяльності на території історичних ареалів населених місць: Постанова Кабінету Міністрів України від 13.03.2002 р. № 318. *Офіційний вісник України*. 2002. № 12. Ст. 587.
24. Про затвердження Порядку розроблення проектів землеустрою з організації та встановлення меж територій природно-заповідного фонду, іншого природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення: Постанова Кабінету Міністрів України від 25.08.2004 р. № 1094. *Офіційний вісник України*. 2004. № 34. Ст. 2261.
25. Про затвердження тимчасових форм дозволів на проведення археологічних розвідок, розкопок, інших земляних робіт на території пам'ятки, охоронюваній археологічній території, в зонах охорони, в історичних ареалах населених місць, а також досліджень решток життєдіяльності людини, що містяться під землею поверхнею, під водою: Наказ Міністерства культури і мистецтв України від 24.05.2005 р. № 329. *Офіційний вісник України*. 2005. № 24. Ст. 1359.
26. Питання про Проект організації території біосферного заповідника та охорони його природних комплексів: Наказ Міністерства охорони

- навколишнього природного середовища України від 06.07.2005 р. № 245. *Офіційний вісник України*. 2005. № 31. Ст. 1913.
27. Положення про Проект організації території національного природного парку, охорони, відтворення та рекреаційного використання його природних комплексів і об'єктів: Наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 06.07.2005 р. № 245. *Офіційний вісник України*. 2005. № 31. Ст. 1913.140
28. Положення про Проект організації території регіонального ландшафтного парку, охорони, відтворення та рекреаційного використання його природних комплексів і об'єктів: Наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 06.07.2005 р. № 245. *Офіційний вісник України*. 2005. № 31. Ст. 1913.
29. Про затвердження Положень про Проекти організації територій установ природно-заповідного фонду України: Наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 06.07.2005 р. № 245. *Офіційний вісник України*. 2005. № 31. Ст. 1913.

II. Література

1. Бевз О. В. Правовий режим земель історико-культурного призначення в Україні (історичні ареали населених місць): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 „земельне право; аграрне право; екологічне право; природноресурсове право”. К., 2013. 18 с.
2. Булах І. Г. Правове регулювання використання та охорони земель оздоровчого призначення: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 „Земельне право; аграрне право; екологічне право; природноресурсове право”. Донецьк, 2010. 19 с.
3. Ващишин М. Теоретичні аспекти правового режиму земель національної екомережі України. *Право України*. 2015. №7. С.110-118.
4. Годованюк А. Й. Правовий режим земель природно-заповідного фонду: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 „земельне право; аграрне право; екологічне право; природноресурсове право”. К., 2008. 19 с.
5. Донець О. В. Правовий режим земель історико-культурного призначення: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 „земельне право; аграрне право; екологічне право; природноресурсове право”. О. В. Донець. Х., 2010. 20 с.
6. Балущка Н. Особливості правового режиму земель водно-болотних угідь за законодавством України. *Вісник Львівського університету*. Серія юридична. 2006. Випуск 43. С. 235-241.
7. Костяшкін І.О. Еколого-правові пріоритети у здійсненні прав на землю в Україні. *Економіка. Фінанси. Право*. 2023. № 6. С.86-91 ISSN 2786-5517 (Online), ISSN 2409-1944 (Print).
8. Палій Н. І. Правове регулювання використання та охорони земель рекреаційного призначення: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 „земельне право; аграрне право; екологічне право; природноресурсове право”. К., 2011. 20 с.

9. Склад М. М. Правовий режим земель рекреаційного призначення: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 „Земельне право; аграрне право; екологічне право; природноресурсове право”. К., 2012. 24 с.

Тема 16.

I. Законодавство

1. Кодекс торговельного мореплавства України від 23.05.1995 р. № 176/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 47. Ст. 349.
2. Повітряний кодекс України від 19.05.2011 р. № 3393-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 48, № 48-49/. Ст. 536.
3. Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 р. № 5403-VI. *Офіційний вісник України*. 2012. № 89. Ст. 3589.
4. Про правовий режим територій, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи: Закон України від 27.02.1991 р. № 791а-XII. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 16. Ст. 198.
5. Про державний кордон: Закон України від 04.11.1991 р. № 1777-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 2. Ст. 5.
6. Про збройні сили України: Закон України від 06.12.1991 р. № 1934-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 9. Ст. 108.
7. Про Службу безпеки України: Закон України від 25.03.1992 р. № 2229-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 27. Ст. 382.
8. Про дорожній рух: Закон України від 30.06.1993 р. № 3353-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 31. Ст. 338.
9. Про транспорт: Закон України від 10.11.1994 р. № 232/94-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 51. Ст. 446.
10. Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку: Закон України від 08.02.1995 р. № 39/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 12. Ст. 81.
11. Про трубопровідний транспорт: Закон України від 15.05.1996 р. № 192/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 29. Ст. 139.
12. Про залізничний транспорт: Закон України від 04.07.1996 р. № 273/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 40. Ст. 183.
13. Про електроенергетику: Закон України від 16.10.1997 р. № 575/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 1. Ст. 1.
14. Про гідрометеорологічну діяльність: Закон України від 18.02.1999 р. № 443-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 16. Ст. 95.
15. Про автомобільний транспорт: Закон України від 05.04.2001 р. № 2344-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 22. Ст. 105.
16. Про Державну прикордонну службу України: Закон України від 03.04.2003 р. № 661-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 27. Ст. 208.
17. Про використання земель оборони: Закон України від 27.11.2003 р. № 1345-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 14. Ст. 209.
18. Про поховання та похоронну справу: Закон України від 10.07.2003 р. №

- 1102-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 7. Ст. 47.
19. Про телекомунікації: Закон України від 18.11.2003 р. № 1280-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 12.- Ст. 155.
 20. Про Державну спеціальну службу транспорту: Закон України від 05.02.2004 р. № 1449-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 19. Ст. 269.
 21. Про міський електричний транспорт: Закон України від 29.06.2004 р. № 1914-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 51. Ст. 548.
 22. Про порядок прийняття рішень про розміщення, проектування, будівництво ядерних установок і об'єктів, призначених для поводження з радіоактивними відходами, які мають загальнодержавне значення: Закон України від 08.09.2005 р. № 2861-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 51. Ст. 555.
 23. Про автомобільні дороги: Закон України від 08.09.2005 р. № 2862-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 51. Ст. 556.
 24. Про землі енергетики та правовий режим спеціальних зон енергетичних об'єктів: Закон України від 09.07.2010 р. № 2480-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 1. Ст. 1.
 25. Про правовий режим земель охоронних зон об'єктів магістральних трубопроводів: Закон України від 17.02.2011 р. № 3041-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 37. Ст. 371.
 26. Про особливості утворення публічного акціонерного товариства залізничного транспорту загального користування: Закон України від 23.02.2012 р. № 4442-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 49. Ст. 553.
 27. Про морські порти України: Закон України від 17.05.2012 р. № 4709-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 7. Ст. 65.
 28. Про індустріальні парки: Закон України від 21.06.2012 р. № 5018-VI. *Офіційний вісник України*. 2012. № 59. Ст. 2365.
 29. Про затвердження єдиних правил ремонту і утримання автомобільних доріг, вулиць, залізничних переїздів, правил користування ними та охорони: Постанова КМУ від 30.03.1994 р. № 198. Зібрання постанов Уряду України. 1994. № 7. Ст. 182.
 30. Про затвердження Положення про порядок забудови площ залягання корисних копалин загальнодержавного значення: Постанова КМУ від 17.01.1995 р. № 33. Зібрання постанов Уряду України. 1995. № 3. Ст. 80.
 31. Про затвердження Правил охорони електричних мереж: Постанова КМУ від 04.03.1997 р. № 209. *Офіційний вісник України*. 1997. № 10. Стор. 28.
 32. Про затвердження Порядку складання паспортів річок і Порядку установлення берегових смуг водних шляхів та користування ними: Постанова КМУ від 14.04.1997 р. № 347. *Офіційний вісник України*. 1997. № 16. Стор. 80.
 33. Про прикордонний режим: Постанова КМУ від 27.07.1998 р. № 1147. *Офіційний вісник України*. 1998. № 30. Стор. 33.

34. Про затвердження Порядку встановлення охоронних зон навколо об'єктів, призначених для гідрометеорологічних спостережень та інших видів гідрометеорологічної діяльності, та режиму їх використання: Постанова КМУ від 11.12.1999 р. № 2262. *Офіційний вісник України*. 1999. № 50. Стор.74.
35. Про затвердження Правил охорони магістральних трубопроводів: Постанова КМУ від 16.11.2002 р. № 1747. *Офіційний вісник України*. 2002. № 47. Ст. 2135.
36. Про затвердження Порядку встановлення особливого режиму охорони на території забороненої зони та контрольованої зони гідроелектротехнічних споруд: Постанова КМУ від 31.03.2004 р. № 416. *Офіційний вісник України*. 2004. № 13. Ст. 900.
37. Деякі питання будівництва житла для військовослужбовців та членів їх сімей на земельних ділянках, що належать до земель оборони: Постанова КМУ від 06.07.2011 р. № 715. *Офіційний вісник України*. 2011. № 53. Ст. 2103.
38. Про затвердження Порядку прийняття рішення про включення індустріального (промислового) парку до Реєстру індустріальних (промислових) парків: Постанова КМУ від 16.01.2013 р. № 215. *Офіційний вісник України*. 2013. № 27. Ст. 916.
39. Про затвердження Державних санітарних правил планування та забудови населених пунктів: Постанова КМУ від 19.06.1996 р. № 173. <http://zakon1.rada.gov.ua>
40. Про затвердження правил технічної експлуатації річкових портових гідротехнічних споруд: Наказ Міністерства транспорту України від 29.03.2004 р. № 251. *Офіційний вісник України*. 2004. № 31. Ст. 2106.
41. Про затвердження форми Типового договору про створення та функціонування індустріального парку Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 15.05.2013 р. № 733/23265. *Офіційний вісник України*. 2013. № 39. Ст. 1386.
42. ДБН В.2.4-2-2005. Полігони твердих побутових відходів. Основні положення проектування. К.: Держбуд України, 2005. 31 с.167
43. ДБН В.2.3-7-2010. Споруди транспорту. Метрополітени. Інформаційний бюлетень Міністерства регіонального розвитку та будівництва України. 2011. № 1.

II. Література

1. Барабаш Н. П. Особливості використання земельних ділянок для видобування корисних копалин. Підприємництво, господарство і право. 2012. № 11. С. 112-116.168
2. Барабаш Н. П. Правовий режим земель, наданих для користування надрами: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 „Земельне право; аграрне право; екологічне право; природноресурсове право”. Х., 2012. 20 с.
3. Барабаш Н. П. Правові колізії в регулюванні відносин використання земельних ділянок для проведення розвідувальних робіт. Н. П. Барабаш.

Розвиток наук земельного, аграрного, екологічного та природоресурсного права: Збірник наукових праць Круглого столу (19 жовтня 2012 р.) / за ред. Г. І. Балюк, М. В. Краснової, А. М. Мірошніченка, В. В. Носіка. 2012. С. 228-235. URL: <http://law.univ.kiev.ua/science.html>

4. Барабаш Н. П. Юридичне визначення поняття земель для потреб, пов'язаних з користуванням надрами, у сучасному земельному праві. Національний вісник Національного університету біоресурсів та природокористування України. Серія: Право. Збірник наукових праць. Випуск 173. Частина 1. 2012. С. 119-130.
5. Бондарчук Н. М. Правовий режим земель авіаційного транспорту України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 „Земельне право; аграрне право; екологічне право; природно-ресурсове право”. К., 2011. 19 с.
6. Гальчинська Н. Правовий режим земель індустріальних парків в Україні. Право України. 2010. № 1. С. 212-217.
7. Гальчинська Н. Ю. Правовий режим земель промислових зон в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.06. Х., 2011. 19 с.
8. Гапотченко Т. М. Особливості правового режиму земель автомобільного транспорту та дорожнього господарства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 „Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право”. Харків, 2007. 20 с.
9. Данилова Т. Правове регулювання земель залізничного транспорту. Право України. 2009. № 9. С. 54-58.
10. Кулинич П. Проблема синхронізації правових режимів земельної та неземельної нерухомості в Україні. Право України. 2016. №1. С.152-158.
11. Коновал О. Земельні правовідносини на залізничному транспорті України. Право України. 2011. № 1. С. 274-280.
12. Онисько О. Загальна характеристика правового режиму смуг відведення залізниць. Право України. 2011. № 2. С. 285-290.
13. Пархоменко М. О. Поняття і склад земель, що надаються для потреб промисловості. Проблеми законності. 2010. Випуск 107. С. 270-279.
14. Романюк М. З. Правовий режим земель оборони України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 „земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право”. К., 2013. 20 с.
15. Солов'яненко Н. Грошова оцінка деградованих і малопродуктивних земель та їх екологобезпечне використання. Землевпорядний вісник. 2016. №1. С.28-31.
16. Федотова О. Поняття та склад земель річкового та морського транспорту України. Підприємництво, господарство і право. 2010. № 7. С. 120-124.

Тема 17.

1. Коваленко Т. Практика Європейського суду з прав людини як джерело земельного права України. Юридична Україна. 2016. №11-12. С.82-88.
2. Коваленко Т. Правові аспекти адаптації земельного законодавства України до законодавства Європейського Союзу. Публічне право. 2016. №2. С.19-26.
3. Бондар М. У ВС обговорили особливості адаптації земельного законодавства України до вимог ЄС та гарантії прав на землю// Юридичний вісник України. – 2021. - №22-23, 11-24 червня. С.8-9.
4. Ливч Д. Продаж землі іноземцям з ЄС: що підказує Україні досвід європейських країн? Юридичний вісник України. №25-26, 16-30 червня 2024. С.30-31.
5. Солов'яненко Н. Інтеграційні процеси аграрного сектору економіки України в умовах ринкових земельних відносин. Землевпорядний вісник. 2016. №5. С.27-31.

10. Інформаційні ресурси

1. [http:// www.rada.gov.ua](http://www.rada.gov.ua)
2. <http://www.president.gov.ua>
3. <http://www.kmu.gov.ua>
4. <http://mon.gov.ua>

Розробник навчально-методичних матеріалів:***Викладач дисципліни:***

Завідувач кафедри трудового, земельного та господарського права,
доктор юридичних наук, доцент

_____ І.О.Костяшкін

28 серпня 2024 року

Схвалено кафедрою трудового, земельного та господарського права
28 серпня 2024 року, протокол № 1.

Завідувач кафедри _____
28 серпня 2024 року

І. О. Костяшкін

Декан юридичного факультету

28 серпня 2024 року

_____ В.М. Захарчук

Погоджено методичною радою університету 29 серпня 2024 року,
протокол № 1.

Голова методичної ради _____

І.Б. Ковтун

28 серпня 2024 року